

De verbeelde profvoetballer

Een antropologisch onderzoek naar de rol van verbeelding bij 'illegale' Afrikaanse voetbalmigranten in Amsterdam Zuidoost

Joline Verloove

Scriptie Culturele Antropologie

16 augustus 2010

De verbeelde profvoetballer

‡

Een antropologisch onderzoek naar de rol van verbeelding bij ‘illegale’
Afrikaanse voetbalmigranten in Amsterdam Zuidoost.

*Deze scriptie vormt de afronding van de master Culturele Antropologie: Multiculturalisme in
Vergelijkend Perspectief*

Naam: Joline Verloove
Studentnummer: 3331024
Email: J.W.J.Verloove@students.uu.nl
Begeleider: Sofie Smeets
Datum: 16 augustus 2010

*“It was European soccer that got them so far, so I wanted that too.
I wanted to go to Europe.”*

Selasi

Proloog

Het is alweer anderhalf jaar geleden dat ik via een krantenartikel in NRC Handelsblad in aanraking kwam met Afrikaanse voetballers die in Europa in de illegaliteit leven. Sinds ik voor het eerst mijn ogen sloeg op het schrijnende verhaal over dromen en oplichting, heeft dit onderwerp me niet meer losgelaten. Het resultaat is de scriptie die voor u ligt, wat tevens de afronding van mijn master Culturele Antropologie vormt.

Op deze plaats wil ik graag mijn dank uiten naar verschillende personen. Ten eerste uiteraard mijn scriptiebegeleidster Sofie Smeets. Tijdens het schrijven van mijn onderzoeksvoorstel, het veldwerk en mijn scriptie heeft ze mij kunnen motiveren en bovenal mij een duidelijke richting gegeven in denkwijze en schrijfwerk. Door haar opbouwende kritiek en positieve instelling werd ik bovendien gemotiveerd om te blijven schrijven en meer uit mezelf te halen.

Zeer belangrijk voor deze scriptie waren verschillende organisaties in de Amsterdam Zuidoost, die mij in contact konden brengen met mogelijke participanten. Mijn dank gaat uit naar alle gastvrijheid die ik van iedereen heb mogen ontvangen en de mogelijkheid die ze mij hebben gegeven om een kijk in hun leven te nemen.

Mijn medestudenten zijn ook zeer nuttig gebleken in het tot stand brengen van deze scriptie. Vooral de vele aanmoedigingen via telefoon en internet maar ook de onvrede die ik bij hen heb mogen uiten, hebben deze scriptie gemaakt tot wat die is. Tenslotte wil ik Niels bedanken, die mij met liefde over de moeilijke schrijfdagen heen heeft geholpen en me heeft laten inzien dat er altijd weer een volgende dag komt.

Joline Verloove

Inhoudsopgave

Inleiding	6
1.1 Theoretische context.....	7
1.2 Mijn onderzoek.....	10
1.3 Reflectie op het veldwerk.....	12
1.4 Opbouw scriptie.....	13
Warming-up	14
2.1 Imaginaire veld van mogelijkheden.....	14
2.2 Centrum Europa.....	17
Dribbelen	22
3.1 De illusie achterna.....	22
3.2 Rood licht voor de voetbalmigrant.....	25
3.3 De gevangen voetballer.....	29
Doelpalen	33
4.1 Home als <i>push</i> factor.....	33
4.2 <i>Non-place</i> Bijlmer?	36
4.3 Religie als kompas.....	38
Conclusie	44
Bibliografie	48
Bijlage	53

Inleiding

Het is zondag, half tien 's ochtends. Op een modderig grasveldje midden in de Amsterdamse Bijlmer is al een stuk of tien Afrikaanse mannen aanwezig. Ondanks het vroege tijdstip, zijn de voetballers al in felle doch op het oog komische discussies verwickeld. Hoewel het niet letterlijk te volgen is vanwege de Ghanese taal Twi, is het overduidelijk waarover wordt gesproken. Elke week is het namelijk weer hetzelfde; wie zit bij wie in het team? Inmiddels wordt het steeds drukker op het veldje. De enthousiaste stemmen weerkaatsen tegen de hoge flats die het veld omsluiten. Uiteindelijk gaan de mannen het veld op en de wedstrijd begint.

Elke zondag, en als het mooier weer wordt ook op woensdagen, zijn de Afrikaanse voetballers hier te vinden. Al deze mannen hadden ooit de droom om professioneel voetballer te worden. Bij sommigen is deze droom nog levend en spelen ze hier om fit te blijven om zo uiteindelijk de top te kunnen bereiken. “The only thing they need is condition. If they played five days a week they could beat Ajax”, vertelt de 45-jarige Liberiaan John¹ die vroeger hier ook voetbalde. De voetbaldroom blijkt in de praktijk echter moeilijk in vervulling te gaan. Want behalve dat het voor reguliere voetballers al moeilijk is om door te breken, heeft een omvangrijk deel van deze Afrikaanse voetballers een extra groot struikelblok. Zij verblijven namelijk illegaal in Nederland.

Van 1 februari tot 1 juni 2010 heb ik veldwerk verricht naar Afrikaanse voetballers die in Amsterdam Zuidoost – de Bijlmer – in de illegaliteit verkeren. Hierbij heb ik mij gericht op illegale migranten afkomstig uit West-Afrika die naar Europa zijn gemigreerd met het doel om een Europese profvoetballer te worden en door middel van deze sport een betere toekomst te verkrijgen. Deze mannen zijn daarmee een specifieke migrantengroep die binnen de sociale wetenschap tot nu toe weinig aandacht heeft gekregen. Maar aan de vooravond van het WK Voetbal in Zuid-Afrika², wordt de betekenis van het voetbal op het Afrikaanse continent in de Nederlandse media wel steeds meer zichtbaar. In programma's als *Wereldkampioen van Afrika* en *Paul Rosenmöller en het hart van Afrika* zien we Afrikaanse jongens die in het kielzog van voetbaliconen als Ajacied Eyong Enoh naar Europa willen om daar te mogen

¹ Wegens de privacy en bescherming van de informanten zijn alle namen gefingeerd.

² Tijdens mijn veldwerk moest het WK Voetbal nog plaatsvinden waardoor hier en op andere plaatsen in de scriptie in de toekomstige tijd wordt geschreven.

voetballen. Ook de informanten die in dit onderzoek centraal staan, hadden of hebben die droom:

“ I want to become a professional player through this amateur club in Amsterdam, where I’m playing now. Maybe someone can scout me here and I can talk to people. And I want to put this club to a higher division. Hopefully I can achieve my dream.. I pray to God. My time will come, if not this year.. then another time. You know, I’m better than most of them [de andere spelers van de amateurclub] and I play a big role here. So my time will come.”³

De volharding van deze droom die in het bovenstaande citaat van de Ghanees James zichtbaar wordt, vormt het hoofdthema van deze scriptie. De nadruk ligt hier op de rol van verbeelding voor en na de migratie, en welke factoren van invloed zijn op de ‘Europese voetbaldroom’ van illegale Afrikaanse voetbalmigranten. De verbeelding rafel ik uit in diverse onderwerpen die hier van toepassing op zijn zoals de media, mobiliteit, het concept *home* en religie. Daarnaast bekijk ik of de voetbaldroom verandert wanneer het niet lijkt te lukken om door te breken bij een professionele voetbalclub. Het gegeven dat de Afrikaanse voetballers illegaal in Nederland verblijven, wordt als een rode draad in alle hoofdstukken verweven. In het vervolgstuk van de inleiding zullen de vier hoofdthema’s kort geplaatst worden in het discours van het recente wetenschappelijke debat betreffende deze onderwerpen.

1.1 Theoretische context

Mondialisering is een fenomeen dat duidelijk zichtbaar wordt in de sport voetbal. Hierbij is een belangrijke rol voor het medium televisie weggelegd die de sport zo groot heeft gemaakt zoals die nu is. Dat voetbal een mondiaal product is geworden, is terug te zien in de prestigieuze internationale toernooien en de voetbalsupporters die bekend zijn met het voetballandschap van andere landen dan waar zijzelf wonen (Eriksen 2007:82). Ondanks dat volgens de antropoloog Eriksen (2007) voetbal een *spectator sport* is geworden die makkelijk toegankelijk is voor iedereen, ligt de professionele sport feitelijk in handen van een transnationale elite die bestaat uit topvoetballers⁴ die ongeëvenaarde contracten krijgen aangeboden door professionele voetbalclubs met name in Europa. De astronomische bedragen die in deze sport rondgaan en de hoge maatschappelijke status van profvoetballers, resulteert dat voetballers over de hele wereld dromen om bij dit selectieve gezelschap te horen.

³ Interview James, 16 maart 2010.

⁴ Hierbij moeten ook natuurlijk andere spelers in de voetbalwereld niet worden vergeten zoals wereldvoetbalbond FIFA evenals grote multinationals die enorm veel geld verdienen bij grote toernooien als het WK Voetbal.

In deze postmoderne wereld is verbeelding volgens de antropoloog Arjun Appadurai (Inda & Rosaldo 2008) een *social practice* geworden. Hierdoor wordt de paradox tussen verbeelding en realiteit ter discussie gesteld. Ook bij de Afrikaanse voetbalmigranten is af te vragen of zij zich laten leiden door een droombeeld. Volgens Appadurai ligt hierbij een duidelijke rol voor de media weggelegd die ervoor zorgen dat subjecten wereldwijd imaginaire wereldbeelden creëren van de Ander. In zijn artikel *Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy* (Inda & Rosaldo 2008) beschrijft hij onder meer de *mediascape*, wat hij definieert als het ‘landschap’ van de mondiale productie en distributie van complexe beelden door de media. Aan de hand van zijn theorie, die verweven wordt door veldwerkbevindingen, wordt gekeken hoe de verbeelding bij de Afrikaanse voetballers tot handelen leidt en zodoende realiteit kan worden.

Behalve dat de theorie van Appadurai terug te zien is in vele wetenschappelijke sociologische debatten, is zijn werk in deze scriptie bijzonder relevant wegens de link die hij legt tussen de beeldvorming, de media en het handelen – hier de migratie. Want in hoeverre hebben de media bijgedragen aan de imaginaire leefwereld van de Ander, oftewel van een leven van een professionele voetballer in Europa? Hierbij zal ook worden nagegaan wat de invloed is van de stervoetballers in Europa op de Afrikaanse voetbalmigranten. Daarnaast wordt gekeken of de internationale beelden van deze iconen een andere betekenis krijgen op plaatsen waar andere perspectieven heersen. Met andere woorden; hoe deze internationale beelden de Afrikaanse voetballers beïnvloeden om naar Europa te migreren. Hierbij wordt tevens aandacht besteed waarom juist Europa het centrum van de symbolische voetbalgeografie vormt. Aan de hand van verschillende (sport-)sociologen en antropologen zal gekeken worden of er een centrum-periferiemodel als die van Immanuel Wallerstein (1974) in het voetbal te ontdekken is die de migratiestromen van voetballers van Afrika naar Europa kan verklaren.

Door de invloed van media en de gebrekkige organisatie van het voetbal in het land van herkomst, kan afgevraagd worden in hoeverre de migratie van de Afrikaanse voetballers een vorm van *agency* (Giddens 1993) is of dat zij door macrostructuren, oftewel *structures*, hier tot toe worden gedwongen. Migreren de voetballers omdat zij dat willen of omdat zij geen andere draaglijke keuze hebben? De socioloog Zygmunt Bauman (1998) maakt onderscheid tussen de *vagabonds* en de *tourists*, die beiden door het verlangen naar een droom over deze wereld worden gedreven. Allebei zijn zij op zoek naar geluk, hoewel de laatste meer vrijheid heeft om de mobiliteit naar eigen wens in te vullen. Zodoende noemt Bauman in zijn boek *Globalization: The Human Consequences* (1998) mobiliteit de nieuwe

stratificerende factor van deze wereld. In de scriptie wordt gekeken of de illegale Afrikaanse migranten ook als *vagabonds* geassocieerd kunnen worden. Of is er meer nuancering vereist in deze theoretische uiteenzetting van Bauman? Ook in de theorie van Bauman (1998) is een koppeling te vinden tussen verbeelding en mobiliteit, doordat mensen op een transnationale zoektocht gaan naar ‘het’ geluk. Hierbij wordt gekeken in hoeverre deze verbeelding realiteit is én wordt, wanneer dit droombeeld van de Afrikaanse voetballers leidt tot de migratie naar Europa.

Behalve de media is er nog een belangrijke factor die meespeelt bij de keuze om te migreren. In de scriptie wordt namelijk onderzocht in hoeverre het concept *home* bijdraagt aan de migratie. Aan de hand van antropologen en sociologen als Hannerz (Hedetoft & Hjort 2002), Ghorashi (2003), Malkki (1992) en Hedetoft & Hjort (2002) zal *home*, of thuis, in een non-essentialistisch daglicht worden gesteld waarbij de nadruk komt te liggen op de invloed van dit thuis zowel voor als na de migratie. In deze scriptie wordt *home* vooral als een affectief begrip benaderd waarbij een thuis op meerdere plaatsen gevormd kan worden. In het kader van mijn onderzoek wordt onderzocht of er een relatie bestaat tussen *home*, verbeelding en mobiliteit. Kan thuis als een *push* factor worden gezien wanneer hier mogelijkheden ontbreken? Hierbij wordt gekeken of dit ‘gebrekkige thuis’ de verbeelding van een ander, superieur leven aanwakkert. Juist voor Afrikaanse voetballers zijn mogelijkheden betreffende de organisatie van de sport in het land van herkomst en het perspectief op mogelijke verticale mobiliteit in de zogenaamde voetballadder belangrijk.

Ook zal onderzocht worden of en hoe de thuisgevoelens veranderen in een conditie van *displacement*. Zien de illegale voetballers Nederland als een thuis of hebben zij juist sterke thuisgevoelens met het land van herkomst? Aan de hand van de term liminaliteit van de antropoloog Arnold van Gennep (Turner 1979) zal gekeken worden of de Afrikaanse voetbalmigranten – nog – in deze *non-place* zitten en hoe zij dit ervaren. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen de voetballers die langer dan een jaar in Nederland wonen en de voetballers die minder dan een jaar in Nederland zijn. Bovendien zal bestudeerd worden of er tussen deze twee groepen verschillen zijn ontstaan naar hoe zij de voetbaldroom inmiddels ervaren.

Verder mag het onderwerp religie in deze scriptie niet ontbreken. Belangrijk is om in achtung te nemen dat de Afrikaanse voetballers bij wie ik onderzoek heb gedaan actieve en praktiserende Christenen zijn. Uit mijn etnografisch onderzoek komt naar voren dat religie bij het concept *home* een belangrijke rol speelt. In tijden van *displacement* is er een belangrijke functie voor het geloof en de kerk weggelegd. Omdat de Afrikanen voor het voetbal naar

Nederland zijn gekomen en daardoor de migratie niet de vorm van kettingmigratie aanneemt, hebben zij veelal geen sociaal opvangnet of familie in Nederland. In de scriptie wordt gekeken in hoeverre het geloof dit gat kan opvullen waarbij tevens aandacht wordt besteed aan de pragmatische functie van de kerk. In navolging van de antropologe Celia Mc Michael (2002) wordt gekeken in hoeverre de kerk als een symbolisch thuis kan worden gezien dat nationale grenzen overstijgt. Dit wordt genuanceerd met de termen *dwelling* en *crossing* uit de studie van Thomas Tweed (2006) naar religieuze mobiliteit. *Dwelling* definieert hij als een thuis maken op basis van religieuze praktijken en symbolen, *crossing* is het overschrijden van fysieke en symbolische grenzen door middel van religie.

Tenslotte besteed ik aandacht aan wat precies de bijzondere rol is tussen het geloof en voetbal. Volharden de illegale voetballers in hun voetbaldroom vanwege het vertrouwen dat ze in God hebben? Zodoende wordt door middel van het concept religie nogmaals de link gelegd met de verbeelding, wat het hoofdthema vormt van deze scriptie.

1.2 Mijn onderzoek

Het onderzoek heeft zich afgespeeld in het Amsterdamse stadsdeel Zuidoost, in de volksmond de Bijlmer genoemd. De meeste veldwerkbevindingen en interviews hebben hier plaatsgevonden. Het veldwerk kende zijn startpunt bij de stichting Don Bosco Amsterdam, die middenin de Bijlmer is gevestigd. Vanuit hier ben ik op zoek gegaan – met behulp van de voorzitter – naar potentiële informanten. Via Don Bosco ben ik terecht gekomen bij de Ghanese stichtingen Sikaman en Recogin. Beide stichtingen hebben mij geholpen bij het zoeken naar informanten. Daarnaast heb ik de meeste zondagen tijdens mijn veldwerk een voetbalveldje bezocht waar een team, bestaande uit veelal Ghanese mannen, speelde. Hier heb ik veel nuttige contacten gelegd en kon ik bovendien mijn informanten in actie zien. Ook ben ik met een informant naar een Afrikaanse kerkdienst geweest en heb ik een traditioneel Ghanees ‘begrafenisfeest’ bijgewoond. Verder ben ik meerdere malen op bezoek geweest bij een amateurclub in de Bijlmer die bekend staat als ‘zwarte’ voetbalclub omdat hier bijna alleen maar Afrikaanse jongens voetballen. Bij deze club heb ik zeer nuttige contacten gelegd met twee informanten die beiden minder dan een jaar in Nederland verblijven. Ten slotte is het belangrijk om te vermelden dat tijdens het veldwerk tevens interviews zijn afgenomen met enkele voetballers die inmiddels legaal in Nederland verblijven. Zij zullen waar het nodig is meegenomen worden in deze scriptie.

De keuze van mijn informanten hing ten eerste af van de bereidwilligheid om met mij te praten. Ondanks dat ik in het begin van mijn veldwerk problemen ervoer met het vinden

van informanten, werd dit dankzij de sneeuwbal- en netwerkmethodene al snel opgelost (cf. 't Hart et al. 2005:271). Juist bij een onderzoek naar een gevoelig onderwerp en een moeilijk bereikbare groep, was het zeer nuttig om via bepaalde personen en organisaties mogelijke informanten te benaderen. Na verloop van tijd heb ik met een aantal informanten een dergelijk rapport opgebouwd dat op het einde van het onderzoek zijn vruchten afwierp waardoor bovendien de reactiviteit werd verminderd (cf. 't Hart et al. 2005:282). Zodoende kreeg ik persoonlijke verhalen evenals geheimen te horen waarbij een vertrouwensband een vereiste is.

De onderzoekspopulatie bestaat uit Afrikaanse mannen in de leeftijd van 22 tot 45 die ten tijde van het onderzoek woonachtig waren in Amsterdam Zuidoost, oftewel de Bijlmer. Allen zijn afkomstig uit West-Afrika waarvan het merendeel uit Ghana komt. Opvallend is dat alle informanten uit een grote stad in Afrika komen en dat zij hun economische situatie als modaal classificeren. Drie informanten kan ik aanwijzen als sleutelinformant wegens hun positie in de onderzoekspopulatie en de mate van kwaliteit van de informatie die ze mij konden geven. Met de sleutelinformanten heb ik veel tijd doorgebracht en ook meerdere formele interviews afgenomen. Deze drie respondenten hebben allen een illegale status. Naast deze drie sleutelfiguren heb ik ook nog andere informanten diverse keren geïnterviewd. Deze informanten hebben allen een illegale status en stellen geen asiel te willen aanvragen. Daarnaast heb ik nog een persoon geïnterviewd die legaal in Nederland is gevestigd als Portugees burger nadat hij wegens oorlog in Liberia zijn land moest ontvluchten. Hij is ook één van de weinigen van mijn onderzoeksgroep die daadwerkelijk bij een professionele voetbalclub in Nederland heeft gespeeld. Verder hebben nog enkele expertinterviews plaatsgevonden die mij meer inzicht in het veld konden geven.

Tijdens het veldwerk heb ik diverse methoden van informatievergaring gebruikt. Hierbij heb ik mezelf, de antropologe, als onderzoeksinstrument ingezet waardoor ik zoveel mogelijk probeerde te leren over de situatie en gewoontes van de onderzochte personen waarbij ik trachtte om naar de omgeving te kijken zoals de onderzochten (Boeije 2008:33). Bij het empirisch onderzoek heb ik data verzameld door middel van observaties, participerende observatie, informele gesprekken en interviews. Het gros van de data dat ik heb verzameld, komt echter voort uit de individuele gesprekken. De interviews zijn meestal afgenomen in een rustig café in de Bijlmer waar de informanten zich op hun gemak voelden. Daarnaast vonden sommige gesprekken c.q. interviews plaats bij de informanten thuis, in hun gedeelde flat in de Bijlmer, op het voetbalveld, in de kantine van de amateurclub of in het centrum van Amsterdam waar sommige informanten werken. De plaats van het interview liet ik altijd afhangen van de informant. De keuze van deze plaats zei namelijk iets over de

informant en hoe hij zijn illegale status ervoer. Zo wilde één informant, die acht maanden in Nederland woonde, dat de interviews altijd bij hem thuis plaatsvonden. Hij ging namelijk uitsluitend zijn huis uit als het echt nodig was. Anders wilde hij liever niet de straat op.

1.3 Reflectie op het veldwerk

Omdat ik onderzoek heb gedaan naar illegale migranten wil ik nog even stilstaan bij mijn rol als onderzoeker en bepaalde moeilijkheden die ik heb ervaren tijdens het veldwerk. Ten eerste wil ik beginnen met de Ghanese taal Twi, die ik niet spreek. Dit laatste bracht namelijk nog wel eens voort dat ik gesprekken tussen de voetballers miste. Tijdens de interviews en informele gesprekken met mijn informanten heb ik altijd Engels gesproken; voor hen meestal de tweede – of derde – taal. Hierbij deden zich geen problemen voor. Toch heb ik het als spijtig ervaren dat ik niet de Ghanese taal Twi spreek. Op het voetbalveld – waar veelal Ghanezen voetballen – werd namelijk vaak Twi gesproken. Regelmatig vroeg ik aan een toeschouwer om dit voor mij in het Nederlands of Engels te vertalen. Feit blijft dat ik doordat ik deze taal niet machtig ben, waarschijnlijk informatie voor mijn onderzoek heb gemist. Desalniettemin heb ik mijn bezoeken aan het voetbalveld als zeer nuttig ervaren doordat ik hier veel observaties heb gedaan en verschillende informele gesprekken heb gevoerd.

Als antropologe heb ik altijd open opgetreden, waarbij ik vertelde over mijn onderzoek en ik medewerking vroeg aan de te onderzochte personen – *informed consent* dus (Boeije 2008:124). Behalve dat iedereen zodoende wist wie ik was, benadrukte ik zo tevens mijn eigen positie en rol. Zo was ik met name aan het begin van mijn veldwerk bewust dat ik een blanke onderzoeker ben. Blank, maar daarnaast ook nog eens een vrouw in de Afrikaanse voetbalwereld die uitsluitend uit mannen bestaat. Vooral op het voetbalveldje in de Bijlmer was er aanvankelijk argwaan tegen “that white researcher”. Het voetbalveldje had namelijk al vaker bezoek gehad van nieuwsgierige journalisten en onderzoekers. Dat ik uiteindelijk het vertrouwen won van de voetballers, heb ik voornamelijk te danken aan de Nigeriaan Ayo, de zelfbenoemde voorzitter van het team. Hij heeft meerdere malen de voetballers uitgelegd dat ik politieagente noch journaliste ben. Dit resulteerde echter er wel in dat zij van mij verwachtten dat ik iets voor hen zou kunnen betekenen. Veelvoudig heb ik moeten uitleggen dat ik ‘slechts’ een studente ben. Wel heb ik proberen iets terug te doen door voor sommige informanten een Nederlandse brief te schrijven, brieven voor hen te vertalen en heb ik de voetballers geholpen met de aanvraag voor het verplaatsen van de doelpalen op het veldje.

Doordat ik overigens tot het vrouwelijke geslacht behoor en wellicht ook omdat ik interesse toonde in hun levens, kreeg ik diverse liefdesverklaringen, ook telefonisch en per

sms. Hoewel dit op een gegeven moment bij mij tot irritatie leidde, resulteerde dit uiteindelijk niet in vervelende situaties en konden de relaties op louter vriendschappelijke voet worden voortgezet. Toch was ik me als blanke, vrouwelijke antropologe me ervan bewust dat ik een *outsider* was. Een fysieke *outsider* omdat ik letterlijk naast het voetbalveld stond en daarnaast uiteraard omdat ik niet afkomstig ben uit Afrika en de taal niet spreek. Tenslotte was het door mijn blanke huidskleur overduidelijk voor de participanten dat ik legaal ben, terwijl mijn onderzoekspopulatie illegaal in Nederland verblijft. Gedurende het onderzoek merkte ik echter dat dit steeds minder een rol ging spelen waardoor ik niet voor bepaalde ethische dilemma's kwam te staan. Opvallend was juist dat ik duidelijk rapport met hen opbouwde en ze me daardoor persoonlijke aspecten over hun status vertelden die ze niet met hun *peers* deelden wegens schaamte of angst voor jaloezie.

1.4 Opbouw scriptie

In deze scriptie wordt het thema verbeelding opgedeeld in diverse subthema's, namelijk media-invloeden, mobiliteit, *home* en religie. De rode draad tussen deze subthema's is de illegale status van de voetbalmigranten die hen naar eigen zeggen belemmert om – gemakkelijk – door te breken als profspeler. De drie inhoudelijke hoofdstukken heb ik allen een naam gegeven die betrekking heeft op voetbal. 'Warming-up' staat voor de verbeelding, wat vooraf gaat aan de migratie. 'Dribbelen' heb ik het hoofdstuk over mobiliteit genoemd. Het derde hoofdstuk over *home* en religie heet 'Doelpalen' omdat dit het eindpunt van het hoofddeel van de scriptie vormt waarbij religie en *home* met elkaar verbonden zijn, net zoals de doelpalen.

Na deze inleiding, tevens het eerste hoofdstuk, start de scriptie met het hoofdthema van het onderzoek, namelijk verbeelding. Behalve dat het concept verbeelding wordt uitgelegd, ga ik hier in op hoe de Afrikaanse voetbalmigranten Europa en Nederland verbeelden voordat zij migreerden. Daarnaast is in dit hoofdstuk een groot deel voor de invloed en betekenis van de media vrijgemaakt. In het derde hoofdstuk komt de migratie zelf ter sprake; de mobiliteit. Het concept *home* wordt in het vierde hoofdstuk besproken. Hier wordt afgevraagd wat de rol is van *home* voor de migratie, in hoeverre de voetballers Nederland als een thuis ervaren en hoe dat meespeelt in de incorporatie in Nederland. Vervolgens ga ik in het laatste deel van het vierde hoofdstuk in op de betekenis van religie in het leven van de voetballers en hoe religie wordt ingezet als pragmatisch middel om hun situatie te verbeteren. De empirie en de theoretische onderbouwing van de inhoudelijke hoofdstukken zullen uiteindelijk samenkomen in het laatste deel; de conclusie.

Warming-up

2.1 Imaginaire veld van mogelijkheden

Verbeelding heeft een centrale plaats verworven in het dagelijkse leven van mensen in verschillende samenlevingen. Volgens de antropoloog Arjun Appadurai (Inda & Rosaldo 2008:50) is dit het resultaat van de mondiale massamigratie en massamedia. Sinds de hele wereld in principe ontdekt kan worden via televisie en internet, is er een nieuwe conditie van nabuurschap ontstaan, ook met diegenen die ver van ons verwijderd zijn (Appadurai in Inda & Rosaldo 2008:48).

Door migratie, massamedia en de daardoor ontstane transnationale gemeenschappen, ontstaat bij veel mensen een bepaald beeld van een land of een groep landen. Appadurai noemt daarom verbeelding het sleutelkenmerk van deze postmoderne tijdperk waarbij de verbeelding centraal staat bij verschillende vormen van *agency*. Hier bedoel ik met *agency*, of handelingsvrijheid, de menselijke capaciteit om controle uit te oefenen over zijn bestaan; het vermogen om invloed te hebben op je wereld (Gomberg-Muñoz 2010:297). Het verbeelde leven van de Ander kan namelijk handelingen voortbrengen waarbij mensen in beweging komen doordat ze vaak een droom achterna streven zoals een betere financiële situatie, in vrede leven of carrière willen maken op andere plaatsen in de wereld. Realiteit en verbeelding zijn daardoor steeds meer met elkaar verbonden geraakt waardoor de grens tussen deze twee schijnbare uitersten steeds vager is geworden. Verbeelding wordt namelijk realiteit wanneer mensen er naar gaan handelen. Appadurai (Inda & Rosaldo 2008:50) stelt daarom dat verbeelding een *social practice* is geworden:

The imagination has become an organized field of social practices, a form of work and a form of negotiation between sites of agency (individuals) and globally defined fields of possibility.

Agency en deze *globally defined fields of possibility* zijn volgens Appadurai allebei van invloed op de verbeelding. De spanning tussen deze twee factoren is binnen sociologische disciplines aan discussie onderhevig. Zo stelt de antropologe Sarah Mahler (1995:7) dat ondanks iedereen migratie mythologiseert, migratie vooral gestimuleerd en gearrangeerd wordt door socio-economische krachten die veel sterker zijn dan de grillen en wensen van individuen. De socioloog Anthony Giddens (1993) claimt echter dat deze *structures* niet

uitsluitend beperkingen opleggen aan de *agency* van subjecten maar tevens gelegenheid bieden, wat hij de dualiteit van *structure* noemt. Hierbij is het volgens hem cruciaal dat actie niet alleen een kwaliteit is van het individu maar tegelijkertijd ook deel uit maakt van de sociale organisatie of het collectieve leven (Giddens 1993:5).

De vraag komt op of ongedocumenteerde migranten, die beperkt zijn in hun keuzes en activiteiten, gebruik maken van hun *agency* of dat ze slechts dat doen wat ze moeten doen om te overleven (Gomberg-Muñoz 2010:297). In het kader van verbeelding wil ik stellen dat socio-economische krachten evenals *agency* een wederzijdse invloed hebben op de voetbalmigranten. Ten eerste kunnen de ontbrekende mogelijkheden in het land van herkomst als een macrostructuur worden aangeduid die van invloed zijn op de verbeelding. Daarnaast stellen de voetbalmigranten dat in het land van herkomst weinig geld verdiend kan worden met voetbal. Wat ik echter wil benadrukken is dat ondanks veel mogelijkheden ontbreken in het land van herkomst evenals in het illegale bestaan in Nederland, de voetbalmigranten wel het *gevoel* hebben dat ze over *agency* beschikken. Ze stellen namelijk dat ze zelf de keuze hebben gemaakt om voor hun voetbalcarrière naar Europa te komen. Hierbij werpen ze tegelijkertijd tegen dat ze het idee hadden dat er voor hun voetbalcarrière geen andere optie was wegens ontbrekende mogelijkheden in het land van herkomst. Er is dus een duidelijke wisselwerking tussen de socio-economische krachten en de handelingsvrijheid bij de voetbalmigranten zichtbaar, die in dialectische of wederzijdse verhouding staan ten opzichte van elkaar. Hierbij wordt de dualiteit van *structure* aanschouwelijk gemaakt.

Zoals tevens in de inleiding te lezen was, komt uit mijn etnografisch onderzoek naar voren dat de verbeelding van het leven van de Ander de *agency* aanwakkert. De media blijken een belangrijke rol te hebben in deze beeldvorming. Zo werd bij de vraag of de informanten Europese voetbalwedstrijden volgden in het land van herkomst, door de informanten zelf al snel een link gelegd tussen migratie en media-invloeden:

“I watched it on tv all the time. We always bet that Manchester would beat Bayern and so on. Me and my friends always talked about the European matches because African television is broadcasting more European matches than African matches. They believe there’s less corruption in the game there. And you see a lot of African people play in the European matches. So if they can make it, why can’t I make it? That’s what I thought back then. My friends told me to come [naar Nederland] and that I could play football in the Netherlands. They deceived me.. but I have to blame myself.”⁵

⁵ Interview Danso, 12 april 2010.

Het beeld dat de 27-jarige Ghanees Danso schetst, is te vergelijken met wat de Zwitserse socioloog Raffaele Poli (2006) *the illusion of facility* noemt waarbij hij doelt op het droombeeld dat jonge Afrikaanse voetballers hebben over hun ingebeelde roemrijke toekomst in Europa. Met name het gemak waarmee deze droom te bereiken zou zijn, is volgens Poli een illusie. Ook Poli (2006) claimt dat dit droombeeld wordt aangewakkerd door de huidige massamedia. Juist bij voetbal, dat zijn immense populariteit dankt aan het medium televisie, spelen de internationale media een belangrijke invloedrijke rol. Hierbij ligt tevens een belangrijke functie voor de media in het land van herkomst weggelegd. Poli (2006:403) stelt dat Afrikaanse media voornamelijk de internationale carrières van succesvolle Afrikaanse voetballers volgen waardoor een scheef beeld ontstaat van Afrikaanse voetballers in Europa.

Dit scheve beeld kan verklaard worden met de term *mediascape* van Appadurai (Inda & Rosaldo 2008). De antropoloog definieert de *mediascape* als het landschap van de mondiale productie en distributie van complexe beelden door de media. Hierdoor wordt een imaginaire wereld gecreëerd doordat internationale beelden en berichten worden beoordeeld op plaatsen waar andere perspectieven heersen (Appadurai in Inda & Rosaldo 2008:54). De scheidingslijn tussen de realistische en fictionele beelden vervaagt hierdoor. Hoe verder het publiek verwijderd is van het metropolitaanse leven, hoe aannemelijker wordt dat zij imaginaire werelden constructuren die ingebeeld, esthetisch en soms fantastische objecten bevatten (Appadurai in Inda & Rosaldo 2008:53-54). Deze zogenoemde *scripts of imagined lives* resulteren in een beeldvorming van het eigen leven evenals die van de Ander. Volgens Appadurai (Inda & Rosaldo 2008) kunnen deze fantasieën het startpunt vormen van het verlangen om in beweging te komen.

De voetbalmigranten benadrukken zelf dus ook dat de media invloed hebben gehad op de keuze om te migreren. Dat wordt tevens zichtbaar in het migratieverhaal van de 25-jarige James uit Ghana. Hij is een klein jaar geleden in Nederland terechtgekomen nadat hij op uitnodiging van een spelersmakelaar naar Noorwegen kwam. Eenmaal daar aangekomen, bleek hij niet meer nodig waardoor hij en een vriend besloten om met het vliegtuig naar Nederland te vertrekken. Deze keuze was puur op geld berust, maar eigenlijk, zo vertelt hij in een gesprek, was hij liever naar Duitsland gegaan. Hij zegt niet precies te weten waarom maar vertelt daarop wel dat één van zijn favoriete televisieprogramma's in Ghana over voetbal in Duitsland ging. Dit zou hem geïnspireerd hebben om te migreren naar Europa.

De link die de informant legt tussen de migratie en de media sluit niet aan bij eerder onderzoek naar illegale migranten in Nederland. In deze studies (*cf.* Staring 2001; Burgers & Engbersen 1999) kwam juist naar voren dat de media geen invloed hadden op de

beslissing om te migreren. Hierbij moet vermeld worden dat in deze studies niet gespecificeerd werd op illegale voetbalmigranten maar onder meer op Turkse illegale migranten waarbij de migratie vooral de vorm aannam van ketting- of vervolgmigratie binnen transnationale gemeenschappen met als neveneffect dat de migranten zelf minder bewust zijn van de invloed van media. In dit onderzoek komen de migranten echter voor hun voetbalcarrière naar Europa. Juist vanwege de sterke zichtbare relatie tussen voetbal en media is het verklaarbaar waarom de migranten zelf bewust zijn van de invloed van de media.

Gesteld zou kunnen worden dat familieleden of kennissen eerder bij reguliere migranten van invloed zijn op de migratie, maar dat bij de voetbalmigranten de succesvolle Afrikaanse profvoetballers in Europa – die ze voornamelijk kennen via de media – dit hebben overgenomen. Volgens Poli (2006:404) dienen deze voetbalidolen vooral als populaire iconen die illustreren dat succes in Europa mogelijk is, wat tevens wordt versterkt door publiciteitslogans van mondiaal georiënteerde bedrijven als Puma en Orange. De socioloog (2006:404) geeft als voorbeeld de enorme billboards naast grotere wegen in Ivoorkust. Hierop spreken foto's van onder meer stervoetballer Didier Drogba met de tekst: "Your Efforts will be Rewarded" voor zichzelf.

De Afrikaanse topvoetballers genieten ook een hoge status bij de Afrikaanse voetbalmigranten. Allen stelden de carrières van deze profvoetballers in Europa te volgen:

"I always watched soccer. FC Barcelona in Spain is my favorite team. My idol is Ronaldinho. I really like the way he plays with the ball. Pelé from my own country [Ghana] has been a role model to me as well. Because of their achievement, it influenced me to reach that height. It was European soccer that got them so far, so I wanted that too. I wanted to go to Europe."⁶

2.2 Centrum Europa

De Afrikaanse voetbalmigranten hadden voordat zij naar Nederland kwamen, vooral een beeld bij hun mogelijke carrière als Europese profvoetballer. Hierbij kies ik dus bewust voor de term 'Europese' profvoetballer en niet voor 'Nederlandse' profvoetballer. De verbeelding van de specifieke migratiebestemming ontbreekt veelal, en tijdens gespreken praten zij vooral over Europa, doelend op West-Europa. Uit de verhalen van de informanten blijkt dat de keuze voor Nederland bovendien vooral op het toeval berust of door een samenkomst van omstandigheden. Meerdere informanten claimen namelijk keer op keer dat elk Europees land

⁶ Interview Selasi, 27 april 2010.

een Europees land is waardoor het volgens hen niet uitmaakt of ze in Nederland, Duitsland of Spanje wonen en voetballen. Ook Chinua, de trainer van het informele Afrikaanse team dat elke zondag op een veldje in de Bijlmer bijeenkomt, verklaart dat de voetballers niet in het bijzonder naar Nederland komen, maar naar Europa. De Ghanees James ondersteunde in een gesprek de woorden van de coach:

“You know any European country is a country. I didn’t read much about the Netherlands. But you can survive in any European country. [...] Africans see Europe as a good place, as a place where your life can turn around. Supposing I’m working here and I have documents.. even in one hour they will pay me ten euro! So I can get 1000 something euro a month! Then I can go to Africa and buy a big house. Then you can live your life easily while nobody bothers you.”⁷

Dat de informanten niet specifiek naar Nederland migreerden, sluit aan bij eerder onderzoek van onder meer de antropoloog Richard Staring (2001). Hij constateert in zijn studie naar Turkse illegalen in Nederland dat zij altijd praten over Europa, waarmee ze doelen op West-Europa, en niet Nederland.

Ondanks dat ook andere migranten van Europa dromen, heeft dit werelddeel een bijzondere, centrale plaats in de symbolische geografie van de voetbalmigranten:

“I had a chance to play in Norway. From Norway I came to Amsterdam when it didn’t work out there. I didn’t make up my mind going back to Africa. No, no, no! [...] You need to develop your talent and everything, so I have to be in Europe. And most of the people in Ghana, when they have the opportunity to come to Europe.. I don’t think they will come back again.”⁸

In navolging van de sportsocioloog Paul Darby (2001:234) kan gesteld worden dat Europa zich in het centrum van de voetbalwereld bevindt. De sportsocioloog vergelijkt het conventionele wereldsysteem van Immanuel Wallerstein (1974) met die van het internationale voetbal. Volgens Darby (2001) ontstond deze ‘map’ van de voetbalwereld door een snelle toename van mondiale spelerscontracten, institutionele en politieke relaties, de groeiende economische betekenis van mondiaal voetbal en de dynamische beweging van voetballers over de hele wereld. De socioloog stelt dat Europa in dit systeem het centrum is omdat dit de belangrijkste migratiebestemming is voor voetballers en dat Afrika daarmee als de periferie te categoriseren is.

⁷ Interview James, 19 mei 2010.

⁸ Interview James, 16 maart 2010.

Hoewel de invloed van Afrikaans voetbal is toegenomen – onder meer binnen wereldvoetbalbond FIFA – valt volgens Darby de scheve relatie tussen Europa en de Derde Wereld niet te ontkennen en is het nergens zo zichtbaar als binnen de wegen van de voetbalmigratie (Darby 2001:235). De socioloog Matthew Taylor (2006:16) stelt echter dat het centrum-periferiesysteem van Wallerstein niet volledig toepasbaar is op de wereld van het voetbal. Zo staan landen als Brazilië en Argentinië, die meer semi-periferie te noemen zijn in het systeem van Wallerstein, wel veel dichterbij het centrum van het voetbalsysteem. Naar mijn mening is het wereldsysteem van Wallerstein (1974) te essentialistisch en negeert die vooral counterprocessen. Bovendien wordt juist nu duidelijk, met alle ogen op het WK Voetbal in Zuid-Afrika gericht maar ook met de vele Europese trainingskampen in Afrikaanse landen voor de Afrikaanse jeugd, dat Afrika een duidelijk plaats heeft verworven in de voetbalwereld.

Toch zien mijn informanten Europa nog steeds als het centrum van de voetbalwereld omdat zij stellen dat hier het meeste geld verdiend kan worden en de organisatie van de sport hier beter zou zijn. Bovendien zouden ‘alle goede voetballers’ bij Europese profclubs spelen. Het voetbal in Europa kan dus als *pull* factor worden beschouwd dat de voetballers aantrekt om te migreren. Daarentegen kan de organisatie van het voetbal en het lagere niveau van de clubs in het land van herkomst als *push* factor worden gezien doordat het hen als ware wegduwt naar Europa. De informanten uiten namelijk onvrede over de voetbalclubs in het land van herkomst waarbij ze zinspelen op de financiële, organisatorische en technische mankementen van de clubs. Zo vertellen ze onder meer over de slechte voetbalvelden in Ghana en het afgesproken geld dat ze niet uitbetaald kregen. Volgens de voetbalmigranten zou dat in Europa veel beter geregeld zijn. Dit idee wordt tevens bevestigd in Nederland. Zo vertelt James dat ‘zelfs’ zijn Amsterdamse amateurclub uit de vijfde divisie een heel goed voetbalveld heeft.

Ondanks dat uit mijn etnografische bevindingen naar voren komt dat Europa zich – nog steeds – in het centrum van de voetbalwereld bevindt, zijn de informanten het unaniem met elkaar eens dat Afrika op één aspect een bevoorrechte positie heeft. De paradox is namelijk dat Europa de plaats is waar je als (jong)volwassen professionele voetballer moet zijn, maar dat Afrika juist de plek is waar een voetballer geboren moet worden:

“We are naturally gifted. You know, Ghanaians are born with a football. As soon as you’re born, you know how to play. But we lack certain things like techniques and stuff. [...] But Ghanaians are better. They have a lot of talent. Here [in Nederland] people take little boys after school to a club, where the parents have to pay for. At

Ghana there is none of that. Ghanaians are born with a football. No one told me how to play football. I could play football at the age of three.”⁹

Hoewel het voetbal de belangrijkste reden was om naar Europa te vertrekken, blijkt uit mijn veldwerk dat de voetballers niet uitsluitend voor hun voetbalcarrière naar Nederland kwamen. Vaak geven ze secundaire redenen aan waaruit naar voren komt dat tevens de financiële situatie een grote rol speelde. Ook sportsociologen Pierre Lanfranchi en Matthew Taylor (2001:4) onderstrepen dat de persoonlijke migratiemotieven van voetballers voornamelijk economisch van aard zijn en daarmee als *push* factoren te categoriseren zijn. Zij onderscheiden drie situaties die de economische migratie van voetballers ten goede komt. Ten eerste werkt een economische crisis of armoede in een land als een katalysator voor het vertrek van spelers. De onderzoekers stellen ten tweede dat de organisatie van het amateurvoetbal of semi-professioneel voetbal in bepaalde Afrikaanse landen heeft voorkomen dat de sport is uitgegroeid tot een lucratieve activiteit. Ten derde hebben de rijke Europese voetbalclubs de mogelijkheid om ongeëvenaarde contracten aan te bieden. Deze laatste situatie die Lanfranchi en Taylor schetsen, heeft uiteraard weinig betrekking op de illegale migranten die veelal op eigen initiatief naar Europa kwamen en niet door een Afrikaanse club zijn verkocht. Het gaat voor dit onderzoek daarom voornamelijk over de *idee* van deze ongeëvenaarde contracten, wat aantrekkingskracht uitoefent op de voetbalmigranten.

Behalve economische motieven geven sommige informanten, zoals de 22-jarige Ghanees Selasi, ook andere beweegredenen aan:

“I’m not only here for football. I’m well educated. I did engineering, auto mechanics. I was about to enter at the polytechnic. I didn’t go to university because I wanted to come to Europe. You know, education in Ghana, it involves a lot of money. So I came here for my soccer talent and for part-time education... that was my aim.”¹⁰

De meeste informanten die ik heb gesproken zijn net zoals Selasi redelijk goed opgeleid. Allen hebben *secondary school* afgerond en velen hebben daarna nog een andere opleiding gevolgd. Deze opleiding is meestal gestaakt wegens hun voetbalcarrière of omdat ze de kans hadden om naar Europa te gaan:

“I didn’t go to university but I did computer technology. But to finish I had to do my attachment. But because of the travelling to Germany I couldn’t do the attachment, so I couldn’t complete the study. You know football and

⁹ Interview James, 16 maart 2010.

¹⁰ Interview Selasi, 22 april 2010.

schooling, it doesn't match. Compare someone who's offering you a job or a club that wants to sign you. The club is always mightier than the job. That money can change your life. A club can sign you for 100.000 euro. For a job you get paid only 1000 or maybe 1500 euro a month. So suppose you get the opportunity..."¹¹

De voetbalmigranten zagen dus Europa als het land van de mogelijkheden, zowel op het gebied van hun voetbalcarrière, financiële situatie als educatie waar met name het eerste is beïnvloed door de media. Bij de Afrikaanse voetbalmigranten wordt duidelijk dat de verbeelding een uitkomst is van de dialectische verhouding tussen socio-economische macrostructuren evenals de *agency* van individuen. Enerzijds stellen zij dat ze zelf de keuze hebben gemaakt om te migreren, terwijl ze aan de andere kant geen andere dragelijke optie hadden wegens gebrekkige voetbalmogelijkheden in het land van herkomst. De *agency* van de voetbalmigranten zal in het volgende hoofdstuk genuanceerd worden aan de hand van de mogelijkheden van mobiliteit.

¹¹ Interview James, 16 maart 2010.

Dribbelen

3.1 De illusie achterna

Zoals in het vorige hoofdstuk is toegelicht, dient de door media beïnvloede verbeelding als katalysator van de migratie van de Afrikaanse voetballers. Met de verplaatsing van Afrika naar Europa gaan de voetballers een droom achterna waardoor zij – en met hen vele anderen – de mondiale gelukzoekers van deze tijd te noemen zijn. Deze zoektocht naar geluk kan verklaard worden met de term *consumers* van de socioloog Zygmunt Bauman (1998). Hij stelt dat in deze postmoderne tijd de samenleving bestaat uit *consumers* bij wie de belofte en hoop op bevrediging als meer intens en verleidelijk wordt ervaren dan de behoefte zelf. Ten gevolge zijn *consumers* altijd in beweging; op zoek naar de belofte van het geluk en het verzamelen van sensaties (Bauman 1998:83). Hierbij is de hoopvolle reis naar het geluk veelal aangenamer dan de aankomst op de bestemming, waardoor een *consumer* volgens Bauman (1998) altijd gebonden is om te blijven bewegen.

Dit constant verplaatsen in deze wereld is echter niet voor de Afrikaanse voetballers weggelegd. Ze verplaatsten zich namelijk wel van Afrika naar Europa, maar kunnen niet gemakkelijk naar andere Europese landen migreren mocht hun droom in Nederland niet uitkomen. Ze beschikken dus niet over de juiste middelen om op de plek te komen die ze voor ogen hebben waardoor duidelijk wordt dat de toegang tot mondiale mobiliteit gestratificeerd is. Volgens Bauman (1998:85) leidt dit tot het feit dat niet iedereen een *consumer* kan zijn, ondanks dat iedereen dit wel wil zijn. De voetbalmigranten kunnen enerzijds wel als *consumers* geïdentificeerd worden omdat zij aangetrokken worden door sensaties en hoop. Toch zijn zij eerder *flawed consumers* te noemen omdat hun potentie voor consumeren net zo gering is als hun middelen (Bauman 1998:96). De droom zelf is namelijk niet voldoende om in het discours van Bauman een volwaardige *consumer* te zijn:

To desire is not enough; to make the desire truly desirable, and so to draw the pleasure from the desire, one must have a reasonable hope of getting closer to the desired object. This hope, reasonable entertained by some, is futile for many others. All of us are doomed to the life of choice, but not all of us have the means to be choosers (Bauman 1998:85-86).

Deze rationele hoop om dichterbij de te bereiken droom te komen, lijkt voor de illegale voetbalmigranten veelal uitgesloten. Poli (2006) betoogt immers dat de droom van voetbalmigranten om professioneel voetballer in Europa te worden bijna nooit haalbaar is. Dat de Afrikaanse voetballers bovendien niet de middelen hebben om *choosers* te zijn en daardoor gebonden blijven aan een plaats, blijkt uit het verhaal van de Ghanees James die illegaal in Nederland verblijft. Ondanks dat hij nu acht maanden in Nederland is, begint zijn migratieverhaal naar Europa al vijf jaar eerder. Destijds werd hij, tezamen met twee andere Ghanezen, door een Duitse professionele voetbalclub gescout:

“We had a contract with a German team. But there was a document argument between the scout who took me there and the team. I played there for just two months, and then that problem started. Money issues, you know? From that club I got a 2-bedroom apartment and some small pocket money. But after playing there for three months I had to come back to Ghana. They said we were very good, they liked us very much. I felt disappointed because that was the beginning of my success in life. A bigger club could see me there and along the line I could be scouted by even a bigger club. A friend of mine didn't come back to Ghana with me, he left to Italy on his own. But I was still a student as well and I had to go back. You have to get a travelers visa in Africa. That's not easy, you know?”¹²

James had als student maar een tijdelijke visa en kon toen hij weg moest bij de club niet langer legaal in Duitsland verblijven. Het feit dat hij een visum moet aanvragen, en mensen van andere delen van de wereld niet, kan gezien worden als een duidelijk voorbeeld van de nieuwe, opkomende, stratificatie (*cf.* Bauman 1998:87). Pas toen hij vier jaar later op uitnodiging van een Duitse spelersmakelaar naar Noorwegen kon, was het voor hem weer mogelijk om een tijdelijk visum te verkrijgen waarop hij samen met zijn Ghanese vriend Selasi naar Noorwegen vloog. Helaas leidde deze uitnodiging wederom niet tot succes. Eenmaal bij de Noorse club aangekomen, bleek dat twee andere spelers al een contract was aangeboden. Dit kwam doordat hun spelersmakelaar hen een dag te laat bij de club had afgezet, waardoor de afhankelijkheidsrelatie met de spelersmakelaar zichtbaar wordt. De twee mannen hadden daarna nog geprobeerd bij een Noorse club te spelen uit de tweede divisie, waar de spelersmakelaar zelf ook voetbalde. Volgens James konden ze daar echter niet terecht omdat ze geen lid waren van de Europese Unie¹³. Hoewel ze eigenlijk voor niets naar

¹² Interview James, 16 maart 2010.

¹³ Noorwegen heeft net zoals Nederland een salariseis voor niet-EU-spelers. In Nederland mogen niet-EU-spelers van 20 jaar en ouder alleen worden gecontracteerd als ze een jaarsalaris van minimaal 503.000 euro krijgen. Voor spelers uit EU-landen geldt deze salariseis niet. Hierdoor wordt de binnenlandse markt beschermd. Bron: <http://archieff.nrc.nl/?modus=l&text=illegale+voetballers&hit=3&set=7>, 6 februari 2010.

Noorwegen waren gekomen, uiten de twee Ghanezen geen verwijten naar de spelersmakelaar. Ze stellen dat ze simpelweg geen geluk hebben gehad.

Omdat er veel geld was betaald voor de vlucht, Selasi's ouders hadden zelfs zijn gehele vliegreis betaald, besloten de twee Ghanezen na vijf dagen met het vliegtuig naar Nederland te vertrekken. De keuze van het land werd nuchter omschreven met woorden als "het was dichtbij" en "er was al veel geld in mijn reis gestoken". Hierbij wordt duidelijk dat ze wel mobiel zijn om naar een land te vertrekken dat – relatief – dichtbij is, maar niet terug kunnen én willen keren naar Ghana omdat de reis inmiddels veel geld heeft gekost. Ze beschikken dus niet over de mogelijkheid om het doel van de reis volledig naar eigen wens in te vullen.

Hoewel Selasi en James op uitnodiging van een spelersmakelaar naar Europa zijn gekomen, zijn de meeste Afrikaanse voetbalmigranten die ik heb gesproken op eigen initiatief naar Europa vertrokken. Op de vraag waarom ze naar Europa wilden, antwoorden de informanten steevast dat ze geen andere optie hadden omdat in het land van herkomst weinig mogelijkheden waren en dit de enige mogelijkheid was om hun voetbalcarrière – meer – leven in te blazen. De informanten raken hiermee de kern van deze theoretische uiteenzetting van Bauman (1998). Juist doordat de Afrikaanse voetballers stellen dat ze geen andere optie hadden en dat wanneer ze de mogelijkheid hadden om naar Europa te gaan ze dit met beide handen aanpakten, geeft aan dat ze zich niet verplaatsten omdat ze dit per se wilden maar omdat ze stellen dat er geen andere draaglijke keus was. Zodoende kan geconcludeerd worden dat de voetbalmigranten, in het discours van Bauman, weinig *agency* hebben. Ze kunnen bovendien niet geheel profiteren van diverse mondiale processen omdat ze niet over de mogelijkheid bezitten om zich elders te positioneren mocht de voetbaldroom in Nederland niet volbracht kunnen worden. Ik pleit er dan ook voor dat deze voetbalmigranten in het discours van Bauman (1998) als *vagabonds* te classificeren zijn.

In tegenstelling tot de *vagabonds* hebben de *tourists*, die zich aan het andere eind van het continuüm bevinden, wel de middelen om hun verplaatsing of reis naar wens in te vullen. Een *tourist* reist omdat die dat wil, maar een *vagabond* omdat die geen andere draaglijke keuze heeft (Bauman 1998:93). Deze laatste wordt hiertoe gedwongen vanuit een plaats waar weinig mogelijkheden zijn evenals door een kracht van verleiding die te sterk is, en vaak te mysterieus, om weerstand tegen te bieden (Bauman 1998:92). Deze verleiding is bij de voetbalmigranten uiteraard een carrière en leven als Europees profvoetballer. Als ware vluchten ze van het ene continent naar het andere om deze droom een kans te geven. Dit vluchten wordt ook wel een soort training voor het verlangen naar vrijheid genoemd (Hardt &

Negri 2001). Een training voor het verlangen naar vrijheid impliceert bovendien dat de werkelijke vrijheid niet wordt bereikt maar dat het eerder een illusie is. Dat deze droom in Nederland veelal ombuigt tot een illusie blijkt ook uit een gesprek met de 27-jarige Danso uit Ghana:

“I came directly by plain from Ghana to the Netherlands when I was 22. I came here for my future. The main reason for my migration was to play football in Europe and the second reason was to get a better life. Unfortunately, I didn’t get the chance here to play football. The only way was to go back to Ghana to my old club. They could sell me but I didn’t find anyone here [in Nederland] that would buy me. So my first aim in the Netherlands was to get me in a team. I thought it was easy to get a team here, but I was wrong. As a footballer you have two options; to go to Europe by yourself, or your team that sells you to an European club. It was a mistake that I went by myself... I was wasting my time.”¹⁴

3.2 Rood licht voor de voetbalmigrant

Net zoals Danso zijn de meeste informanten die in dit onderzoek centraal staan met het vliegtuig naar Nederland gekomen. Op vliegveld Schiphol hebben zij legaal de douane gepasseerd met een geldig tijdelijk visum dat ze in het land van herkomst hadden aangevraagd. Het wordt duidelijk uit de verhalen van de informanten dat ze niet het vliegveld als een bedreigend beschermings- of afweringsysteem zien zoals de antropoloog Orvar Löfgren (Hedetoft & Hjort 2008) het beschrijft, maar dat deze spanning en angst pas ontstaan nadat ze dit *no-man’s-land* hebben verlaten en terecht komen in een nieuw land:

“I was standing outside the airport, praying to God. You don’t know anybody. I wasn’t able to eat and drink that day because I was scared. But I saw a man passing by and I knew he was a Ghanaian. I told him about our situation and that we needed work and a place to stay. [...] He came back to us with two women, while we were standing there for four to five hours. One woman took us home. That day it was God who made that happen. [...] The woman was always advising us about things to do and not to do. You have to know the rules of the new country and you have to be careful.”¹⁵

Voor veel migranten begint hun illegale bestaan wanneer hun visum niet meer geldig is in Nederland. Hierbij wordt duidelijk dat de toegang tot mondiale mobiliteit wordt teruggebracht tot het bezitten van de juiste papieren, ondanks dat binnen Europa personen – met het juiste paspoort, goederen en geld vrij kunnen bewegen. Dit houdt dus groen licht in voor de *tourists* maar rood licht voor de *vagabonds* (Bauman 1998:93). De illegale migranten worden letterlijk

¹⁴ Interview Danso, 28 februari 2010

¹⁵ Interview Selasi, 22 april 2010

tot stilstand gebracht in Fort Europa waarbij zij veelal gecriminaliseerd worden als *unwanted vagabonds* door het restrictieve vreemdelingenbeleid van de Europese natiestaten (Fassin in Inda & Rosaldo 2008). De enige mogelijkheid om aan deze status te ontsnappen is asiel aanvragen, alhoewel dit zeker geen garanties biedt. De antropoloog Didier Fassin (Inda & Rosaldo 2008:218) stelt dat ook asielzoekers tegenwoordig met veel argwaan worden benaderd. Volgens de antropoloog worden alle kandidaten met een vluchtelingenstatus gezien als ongedocumenteerde migranten, tot het tegendeel is bewezen, die voordeel willen halen van de generositeit van de Europese landen. De grote PVV-aanhang bij de recente Tweede Kamerverkiezingen kan naar mijn mening als voorbeeld dienen dat deze tendens ten opzichte van migranten en vreemdelingen ook in Nederland zichtbaar is.

Ondanks dat Fassin (Inda & Rosaldo 2008) stelt dat asiel aanvragen de enige mogelijkheid lijkt om aan deze marginale status te ontsnappen, heeft het gros van de voetbalmigranten dat ik heb gesproken nooit asiel aangevraagd en verblijft daardoor illegaal in Nederland. De keuze om geen asielaanvraag in te dienen, is vooral beïnvloed door negatieve verhalen van bekenden. Hierdoor ontstaat het idee, dat strookt met de praktijk, dat zij steeds opnieuw asiel moeten aanvragen omdat veelal tijdelijke verblijfsvergunningen worden verstrekt. Vaak geloven ze ook dat ze überhaupt niet in aanmerking komen voor asiel en dat bij een aanvraag de kans bestaat dat ze het land worden uitgezet. Deze gedachtegang is tevens congruent aan de paradox van het restrictieve migratiebeleid van Nederland dat de sociologe Ilse van Liempt (2007) constateert. Volgens Van Liempt (2007:46) zullen illegale migranten die 'binnen' zijn niet snel weer weggaan door de sterke symbolische werking van een restrictief migratiebeleid. Bij een dergelijk beleid wordt de boodschap de wereld ingezonden dat men niet moet proberen de grenzen illegaal te passeren wat volgens haar onbedoeld een tegenovergestelde reactie teweegbrengt. Het gevolg is dat als men 'binnen' is niet snel weer weg zal gaan, met als resultaat dat migranten minder snel asiel aanvragen wanneer zij het idee hebben dat zij weinig kans maken. De sociologe (2007) constateert bovendien dat het restrictieve beleid er voor heeft gezorgd dat het voor migranten steeds moeilijker wordt om überhaupt terug te keren naar het land van herkomst. Dit is vooral een economische redenatie wat betrekking heeft op de hoge kosten die de overtocht met zich meebrengt. Juist als de familie deze kosten heeft betaald, zoals bij Selasi, willen migranten niet zo snel met lege handen naar huis terugkeren.

De voetbalmigranten hebben bovendien het idee dat als ze veel geld verdienen of veel geld hebben gespaard, ze een verblijfsvergunning kunnen kopen. Naast de tijd die wordt besteed aan het voetbal, werkten de meeste informanten parttime, fulltime of zelfs zeven

dagen per week waardoor ze hopen een verblijfsvergunning te bemachtigen. Regelmatig vroegen ze mij om advies over het asielbeleid en werd duidelijk dat ze hierover veelal gebrekkige kennis beschikten. Selasi is één van de weinige informanten die tijdens mijn veldwerk – en ook daarvoor – geen werk had. Hij wilde bovendien geen asielaanvraag indienen, zoals hij sterk geëmotioneerd aan mij uitlegde:

“What if they decide that they don’t accept me? Then I’ll have to go home. I don’t want that yet. If you want to achieve the highest level [in voetbal] then you have to be in Europe. If it’s 100 per cent certain I’ll have it, I won’t have fear.. but I’m doubting. It’s so hard. I can’t sleep at night because of it...”¹⁶

In de leefomgeving van de voetballers maar ook op het voetbalveldje in de Bijlmer is niet iedereen op de hoogte van hun illegale status. Door de regels heen lijkt dat de illegale voetballers stellen dat ze met een asielaanvraag als ware hun illegale status toegeven en dat het daardoor officieel wordt dat ze geen volwaardig lid zijn van de Nederlandse samenleving. Hoe open ze over hun status praten, hangt uiteindelijk van de persoon zelf af. De meeste informanten stellen echter dat ze hier niet openhartig over zijn naar kennissen en vrienden. Het lijkt er op dat zolang ze hun illegale status niet *en plein public* openbaar maken en aan extrinsieke kenmerken – zoals kleding en houding – niet af te lezen is dat ze ook daadwerkelijk illegaal zijn, hierdoor hun status binnen de eigen groep ook minder snel in het geding komt.

Dit idee wordt bovendien etnografisch bevindelijk bevestigd doordat blijkt dat als iemand – ten onrechte – een legale status claimt, diegene daardoor ook een hogere status in de gemeenschap krijgt. Dit kwam duidelijk aan het licht bij Danso, waarvan iedereen, inclusief ikzelf, dacht dat hij legaal in Nederland verbleef. Tijdens interviews stond de Ghanees er namelijk op om altijd de drankjes te betalen met zijn Nederlandse pinpas. Bovendien werkt hij wit, heeft hij een sofinummer en staat hij geregistreerd bij de Kamer van Koophandel voor een transnationaal bedrijfje in Ghana waarvoor hij artikelen opkoopt in Nederland. Vanaf de eerste keer dat ik Danso ontmoette, kreeg ik twijfelachtige verhalen te horen over zijn ‘legale’ status waarbij hij directe en heldere antwoorden wist te vermijden. In één van de laatste ontmoetingen was hij blijkbaar klaar om mij de volledige waarheid te vertellen over dit onderwerp. Op de vraag hoe nou precies zijn status in elkaar steekt, pakte hij met een voorzichtig glimlachje zijn paspoort uit zijn broekzak. De gelijkens van de paspoortfoto met

¹⁶ Interview Selasi, 22 april 2010.

de man die tegenover mij zat, was echter ver te zoeken. Danso legde uit dat de man op de foto een *familyfriend* uit Engeland is en dat ook diens naam op het paspoort staat vermeld:

“You know in the UK you can use two passports, the Ghanaian and the English one. So this one is the original UK passport. I’m using it to get work and to get money. So I can go with this passport to other European countries as well. But not the UK off course [lacht]. I got this passport two years ago. You know, four years ago I lived in a prison, but not anymore because of this passport. But I cannot tell this to friends. They’ll be jealous. No one knows this. They all think I’m legal.”¹⁷

Danso is een voorbeeld dat door het verwerven van een ‘valse’ identiteit, illegale migranten toegang krijgen tot het Nederlandse grondgebied, de arbeidsmarkt en publieke voorzieningen (Engbersen 1999:233). Dit wordt ook wel *seeking the security of documentation* genoemd. Deze strategie is tevens van invloed op Danso’s status in zijn eigen gemeenschap. Uit de regelmatige onderbrekingen van mensen die hem opbellen of langskomen tijdens de gesprekken met Danso blijkt nogmaals dat in zijn omgeving gedacht wordt dat hij een legale status heeft waarbij tevens zijn ‘hogere’ status wordt bevestigd. Mensen denken namelijk dat hij, omdat hij papieren bezit, hen makkelijker aan een baan kan helpen waarbij hij misschien zelfs zijn paspoort uit kan lenen. Hierdoor wordt duidelijk dat de sociale status in de gemeenschap ten positieve kan veranderen wanneer diegene documenten heeft, of die nu legaal of illegaal zijn. Ondanks de beperkte mogelijkheden van illegale migranten, beschikken zij wel over bepaalde strategieën en *agency* om – hetzij soms op illegitieme wijze – hun sociale status in de groep, maar ook in de samenleving te veranderen.

Uit het voorbeeld van Danso komt tevens naar voren dat ongedocumenteerde migranten bepaalde niches vinden en creëren waardoor ze – hetzij informeel – aan werk kunnen komen binnen hun eigen gemeenschap. Dit is congruent aan de bevindingen van de Amerikaanse antropologe Sarah Mahler (1995). Uit haar studie naar ongedocumenteerde immigranten in Long Island blijkt dat zij in hun eigen etnische gemeenschap de meeste mogelijkheid hebben voor socio-economische mobiliteit. Net zoals bij Danso, hetzij in mindere mate, misbruiken de illegalen elkaar om hogerop te komen. Hierdoor ontstaat volgens de antropologe veel jaloezie en frictie binnen de groep. Hoewel afgevraagd kan worden of dit niet tevens een vorm van zelfbescherming is, legt Danso ook in bovenstaand citaat uit dat hij tegen veel mensen niet eerlijk kan zijn over zijn status omdat er anders

¹⁷ Interview Danso, 12 april 2010.

jaloerie zou ontstaan. Ik moet echter wel tegenwerpen dat in mijn bevindingen niet dergelijke spanningen binnen de groep zichtbaar zijn zoals Mahler beschrijft. Er zijn namelijk twee kanten van de medaille van de zogenoemde illegalenindustrie¹⁸, waarbij ook velen binnen deze informele sfeer de vruchten plukken van informele diensten die ze elkaar toeschuiven opdat velen een baan vinden en een dak boven hun hoofd krijgen.

Het illegitieme paspoort van Danso waar een sociale status aan wordt verbonden, geeft aan dat het paspoort nieuwe vormen van moderne zelfreflectie en identiteitsconstructie produceert (Löfgren in Hedetoft & Hjort 2002:255). Ondanks dat de foto in het paspoort een enorme *unlikeness* heeft met de persoon die het paspoort gebruikt, is er nu wel een zogenoemde ‘paspoortidentiteit’ gecreëerd waardoor de staat hem – oftewel de persoon op het paspoort – erkent. Het directe gevolg is dat Danso zich vrijer, zekerder en mobieler *voelt*, hoewel hij dit – ondanks dat hij in de praktijk meer mogelijkheden krijgt – in feite niet is.

Het gebruik van valse papieren en de status die mensen daardoor verkrijgen, geeft nogmaals aan dat de wereld gestratificeerd is op basis van de mogelijkheden tot mobiliteit. Uit het voorbeeld van Danso wordt bovendien duidelijk dat er geen heldere scheidslijn is tussen de *vagabond* en de *tourist* maar dat het een continuüm is waarbij *vagabonds* bepaalde mogelijkheden hebben om te stijgen in dit continuüm en zo meer mobiliteit en vrijheden kunnen ervaren. De term *vagabonds* moet dus als een dynamischer begrip worden gezien dan Bauman (1998) stelt. Hieruit komt naar voren dat ook illegale migranten handelingsvrijheid of *agency* hebben, hetzij ze dit vaak in illegitieme hoek moeten zoeken, om hun positie te verbeteren en zo uit de ‘gevangenis’ van de natiestaat te ontsnappen.

3.3 De gevangen voetballer

Voor de migranten die minder dan een jaar in Nederland verblijven, lijken moeite te hebben om door het leven te gaan zonder geldige papieren. Ze voelen zich belemmert in hun fysieke vrijheid met als gevolg dat sommige informanten zich gevangen voelen in de Bijlmer. Hierdoor worden bepaalde illegale bezigheden – zoals een ritje maken in één van de vele illegale taxi’s¹⁹ in de Bijlmer – vermeden en zijn ze altijd extra behoedzaam:

“It’s not easy to be illegal. You cannot go out late at night. They control more blacks than white people here. In Ghana you can walk outside for 24 hours and nobody would ask you something. But here, walking late at night

¹⁸ Term gekopieerd van de gelijknamige documentaire van Zembra.

¹⁹ Deze illegale taxi’s worden ‘snorders’ genoemd.

is very dangerous. So I'm not going out at night unless somebody drives me back. Until you get your permit, you should be wise.”²⁰

Waar de meeste informanten wel voor naar buiten – moeten – gaan is werk. Elke dag stappen ze op metro 53 richting hartje Amsterdam. Hier werken ze veelal als schoonmaker of afwasser bij een hotel of restaurant. De fysieke, ruimtelijke afscheiding van de *tourists* en de *vagabonds* wordt hier schrijnend blootgelegd. Elke dag vertrekken de migranten naar het centrum om de vaak ‘onzichtbare’ banen te vervullen waarna ze zich na het werk weer terugtrekken in de periferie; buiten de ring van de stad, in de Bijlmer. Het stadsdeel wordt door de informant Danso dan ook wel “the land of blacks” genoemd, waarbij hij tijdens een gesprek naar alle donkere mensen wijst die van de roltrap bij de metro afkomen.

De *tourists* houden de *vagabonds* als ware op afstand doordat lokale vormen van samenzijn en gemeenschappelijk leven uiteenvallen en scheiden zij zich hiermee – ook fysiek – af van de lokaliteit (cf. Bauman 1998:97). De ruimtelijke afscheiding van de *tourists* en de *vagabonds*, wat door Danso de scheiding tussen blanke en zwarte mensen wordt genoemd, ontstaat bovendien vervreemding, waardoor de individuele omstandigheden van de Ander – hier de illegale migrant – er niet meer toe doen (Bauman 1998:106). De verdere incorporatie van de ‘buitenstaander’ wordt zodoende alleen maar meer gecompliceerd.

Ook de incorporatie in de Nederlandse voetbalclubs verloopt moeizaam. De informanten die nog niet lang in Nederland verblijven – en volgens hun papieren niet boven de dertig zijn – voetballen allen bij een amateurclub. Deze clubs zijn vaak laagdrempelig waardoor ook illegale migranten hier kunnen voetballen. Het enige nadeel is dat de voetballers hier veelal geen of weinig geld voor ontvangen. Zelf vinden ze dat bespottelijk, immers ze naar eigen zeggen veel beter zijn dan de andere voetballers van hun team. Desondanks zien ze het voetballen bij de amateurclub als een kans. Bij de club hopen ze namelijk gescout te kunnen worden door een hogere club, ook biedt de club een platform om te netwerken en blijven ze fit.

De kansen om bij een hogere club terecht te komen, blijken in de praktijk gering. Soms vertrekken de voetbalmigranten zelf naar een andere club waar ze voor wedstrijden net iets meer betaald krijgen. Verticale mobiliteit in het voetbal komt bij hen echter weinig voor. Hierdoor wordt zichtbaar dat de gestratificeerde toegang tot mobiliteit, zowel verticaal als horizontaal, zeer zichtbaar is bij de voetballers. Verticaal omdat het lastig is om hogerop de

²⁰ Interview James, 26 april 2010.

spreekwoordelijke voetballadder te komen, en horizontaal omdat ze niet gemakkelijk naar een ander land kunnen migreren. Deze horizontale mobiliteit beïnvloedt tevens de verticale mobiliteit van de voetbalmigranten. Sommigen hopen namelijk in een ander Europees land te kunnen voetballen. Zo wil Selasi graag voetballen in Duitsland. Hier zou hij eventueel kunnen gaan spelen bij een hoger team, dat geregeld moet worden door een Duitse kennis die afkomstig is uit Ghana. Toch begrijpt hij dat Duitsland, dat nota bene grenst aan Nederland, voor hem ver weg is:

“But how can I move from here to Germany? My visa is expired. But he’s the only one I’m focusing on to get a club. I would like to leave here if I’ll get a German stay. I asked him [de Ghanese Duitser] how hundred per cent sure can I be that I’ll get it? He said I should be cool, he’ll get it for me. He never saw me playing but he won’t be disappointed. If I played for even five minutes..! I know I have the skills.”²¹

De hoop van Selasi is kenmerkend voor de voetballers die nog niet lang in Nederland verblijven. De informanten die al geruime tijd in Nederland zijn, hebben hun doel vaak bijgesteld. Nadat ze het eerste jaar naar clubs op zoek zijn geweest en bij diverse amateurclubs hebben gevoetbald, komen hun prioriteiten ergens anders te liggen. Veelal begrijpen ze dat ze met het voetbal niet in hun dagelijkse leven kunnen voorzien waardoor de voetbaldroom uiteindelijk op de achtergrond raakt. Toch spreken ze nog liefdevol over de sport waarbij ze aangeven dat de voetbal “their girlfriend” is. De voetballers die elke zondag bij elkaar komen op het veldje in de Bijlmer trainen elke zondag nog om fit te blijven waarbij ze begrijpen dat ze vaak te oud zijn om nog kans te maken om profvoetballer te worden. Zo vertelt de trainer van het team, Chinua, dat de meeste spelers het op hebben gegeven:

“They don’t have much opportunities. Probably ten per cent think they still have the opportunity. But you know.. sometimes in football you can’t predict. [...] I play with this team for ten years now. I’m a footballer and I have the talent to help them so I decided to be a trainer. For me, I want to see these guys to make it. But there’s the stigma.”

Ik: Stigma?

“Yes, they didn’t get the opportunity because of the rule of the nation. The KNVB is a nation you know. They [de Afrikaanse voetballers] have to manage a way around. They cannot go back, they have nothing to go back to!

²¹ Interview Selasi, 27 april 2010

And when they finally got their papers, it is too late. We are all different individuals, but most of them don't end up.²²

De strenge regelgeving van de KNVB, wat Chinua met een natie vergelijkt, is één van de oorzaken die de oudere voetballers aangeven om te verklaren waarom zij hun voetbaldroom niet hebben bereikt. Opvallend is dat zij altijd externe oorzaken aanwijzen om aan te geven waarom zij geen professioneel voetballer zijn geworden. Naast de strenge regelgeving van de KNVB werd mij bijvoorbeeld vaak verteld dat ze een blessure hadden opgelopen waardoor ze geen andere keus hadden dan te stoppen. Ook verwijten ze het restrictieve vreemdelingenbeleid van Nederland, waardoor ze geen verblijfsvergunning kunnen of konden krijgen. Hierbij kreeg ik altijd verhalen te horen over kennissen die in andere Europese landen hun doel wel bereikt hadden. Een voetballer bij het veldje vertelde mij dat één van zijn vrienden nu zelfs trainer is bij de Tilburgse club Willem II terwijl hijzelf een veel betere speler is. Het verschil ligt volgens hem in het feit dat de andere persoon een verblijfsvergunning had, en hijzelf niet. Hiermee lijken de Afrikaanse voetbalmigranten te zeggen dat hun droom geen illusie is, maar dat macrostructuren zoals de regelgeving van de natiestaat van invloed is op het niet uitkomen van deze droom.

In hoeverre de voetbalmigranten zich geïncorporeerd voelen in de ontvangende samenleving, hangt af van de duur van het verblijf in Nederland. Vooral de jonge informanten lijken nog zoekende naar een plaats in de – informele – samenleving. Sommige informanten voelen zich echt nog gevangen in Nederland, wat ook blijkt uit de plaats waar ze per se geïnterviewd willen worden. Zo wilde Selasi, die acht maanden in Nederland verblijft, altijd thuis geïnterviewd worden, waar de veilige huiskamer in Afrikaanse sferen, door dikke gordijnen afgescheiden wordt van de buitenwereld. Dit beeld geeft weer dat: *one man's imagined community is another man's prison* (cf. Appadurai 2008:51).

²² Interview Chinua

Doelpalen

4.1 Thuis als *push* factor

[...] combining home with childhood continues to be a strong one. But although we may like the “roots” metaphor, what human beings actually have are feet, and so that certainty of staying in a place is false (Hannerz, in Hedetoft & Hjort 2002:219).

Deze treffende beeldspraak van de antropoloog Ulf Hannerz geeft aan dat de mens alleen al fysiek inherent is aan beweging, waardoor de mens zich altijd heeft verplaatst over de wereld, hetzij in langere duur of op kortere afstanden. Dankzij de toegenomen interconnecties over grotere gebieden en de massamigratie ten gevolge, werden antropologen uitgedaagd het concept *home*, of thuis, in een nieuw licht te werpen. Hierdoor is *home* niet meer gelijk aan de plaats waar iemand is geboren of op dit moment woont, maar wordt *home* steeds meer als een affectief begrip benaderd (*cf.* Esperitu 2003; Ghorashi 2003; Hedetoft & Hjort 2002; Magat 2009) Er heeft zodoende een deterritorialisering van thuis plaatsgevonden waarbij dit begrip in een non-essentialistisch licht wordt gesteld (Ghorashi 2003:142).

Er is veel discussie over wat *home* dan wel concreet inhoudt. Volgens de antropoloog Ilan Magat (1999:12) komt dit vanwege de complexiteit van het construct waarbij de betekenis van *home* verschilt van persoon tot persoon en dit voor de zelfde persoon ook gedurende zijn leven kan veranderen. Antropologen lijken echter overeen zijn gekomen dat thuis niet langer betekent “where we belong” maar “where we *feel* we belong” (Hedetoft & Hjort 2002:vii). Volgens de antropologe Yen Le Esperitu (2003:2) ontstaat bij migranten hierdoor een dichotomie tussen het geografische en het verbeelde thuis. *Home* is dus niet alleen een fysiek huis waar migranten eventueel – tijdelijk – naar kunnen terugkeren en verblijven maar ook een concept en een wens, dat migranten bezoeken door middel van hun verbeelding.

Doordat op meerdere plaatsen een *home* gecreëerd kan worden, is het mogelijk dat migranten als ware een transnationaal leven leiden. De antropologen Nigel Rapport en Andrew Dawson (1998) stellen doordat actoren steeds meer in beweging zijn, het thuis niet te vinden is in een plaats, maar in bepaalde rituelen, herinneringen, kledingstijlen en woorden. Deze rituelen maken bij de voetbalmigranten deel uit van hun religie. Het geloof zou

zodoende ook een manier kunnen zijn om een thuis te creëren, waar verder in dit hoofdstuk op wordt ingegaan.

In het voorgaande hoofdstuk heb ik aangegeven dat de voetbalmigranten weinig mogelijkheden zien in het land van herkomst. Het gevolg is dat wanneer *home* als imperfect wordt gezien, er als alternatief, in de verbeelding, een *elsewhere* kan worden gecreëerd (Hannerz in Hedetoft & Hjort 2002:221). *Home* kan zodoende een sterke verbeelding aanwakkeren over een mogelijk ander, superieur leven. Dit superieure leven vindt voor de voetballers plaats in Europa, dat het centrum vormt van de symbolische voetbalgeografie. Volgens Hannerz (Hedetoft & Hjort 2002:221) is dit centrum de plek waar de actie plaatsvindt en bevat deze plek misschien wel datgene wat met name jonge migranten missen in het land van herkomst; anonimiteit, risico's, opwinding en mogelijkheden. Negatieve(re) thuisgevoelens over het land van herkomst kunnen een positieve invloed hebben op de beslissing om te migreren (Hannerz in Hedetoft & Hjort 2002). Oftewel: een gebrekkig *home* is een *push* factor voor de migratie van de voetballers.

Ook in mijn etnografisch onderzoek heb ik een duidelijke verbintenis gevonden tussen de gebrekkige mogelijkheden in het land van herkomst en de migratie:

“Possibilities in Ghana? No, no, no. If you have money you can do all these things there. That’s it. But I didn’t have money to do things. That’s why I came here to establish myself in Ghana. But I want to start a family in the Netherlands. No, not in Ghana, I don’t believe in long distance relationships. So eventually I want to go forth and back to Ghana and the Netherlands.”²³

Dit letterlijk op en neer bewegen tussen Ghana en Nederland waar James het over heeft, kan ook louter in de verbeelding plaatsvinden. Op die manier is het mogelijk dat migranten als ware een transnationaal leven leiden waardoor op meerdere plaatsen een thuis gecreëerd kan worden. Hierdoor richten antropologen zich steeds meer op het proces van *home making*, waarbij subjecten een thuis verbeelden en zichzelf een thuis kunnen maken op diverse geografische locaties (Esperitu 2003:2). Het gevaar bestaat dat migranten hierdoor thuisloosheid ervaren, een begrip dat door de antropologe Liisa Malkki (1992) zijn intrede heeft gedaan in het vertoog, waarbij migranten en vluchtelingen dus geen werkelijk thuis kunnen vinden in de brede zin van het woord. Malkki (Magat 1999:120) stelt dat mensen altijd verbonden zijn aan een plek waardoor deze plaats belangrijk is voor de identificatie van

²³ Interview James, 16 maart 2010.

vluchtelingen en migranten. De antropologe wijkt echter af van het essentialistische idee dat de plaats waar men geboren, allesbepalend is voor diens identiteit. Malkki claimt juist dat deze plaats of “roots” voortdurend in beweging is doordat vluchtelingen en migranten zich verplaatsen, waardoor er niet zoiets bestaat als een pure plaats van oorsprong:

To plot only “places of birth” and degrees of nativeness is to blind oneself to the multiplicity of attachments that people form to places through living in, remembering, and imagining them (Malkki 1992:72).

Malkki (1992) concludeert daarom dat deterritorialisering en identiteit nauw aan elkaar verbonden zijn. Het thuisgevoel is bij migranten en vluchtelingen dus niet stevast verbonden aan het land van herkomst. Het zijn juist vluchtelingen die hun thuisland hebben verlaten omdat het leven in hun eigen land een hel is geworden (cf. Gorashi 2003). In het nieuwe land echter maken deze ‘nieuwelingen’ vaak deel uit, vrijwillig of gedwongen, van een minderheid waarbij ze soms slecht behandeld worden (Hedetoft & Hjort 2002:viii). Volgens Ulf Hedetoft en Mette Hjort (2002) kan daardoor het gevoel van *belonging* veranderen in *longing-to-be*, waarbij gedroomd wordt van het ‘originele’ thuis dat mooier wordt voorgesteld dan het was en daardoor veelal niet op de realiteit is berust.

Of de verbeelding van een thuis nu realiteitsgetrouw is of niet, een verbeelde realiteit is ook een realiteit. De illegale voetbalmigrantten zeggen namelijk allen het land van herkomst nog als thuis te zien, ongeacht in hoeverre ze zich thuis voelen in Nederland. Belangrijk is dat zij hierbij vooral op een thuis doelen waar ze worden omringd door familieleden:

“A home is a place where you can see your family. That’s blood. Home is about family. Home is the place where you can see your blood around you. The difference is that they can depend on you as well.”²⁴

Ook James vertelt dat een thuis voor hem gerelateerd is aan familie. Daarnaast stelt hij dat thuis voor hem een *shelter* is, waar hij zijn hoofd neer kan leggen en rust kan vinden. Dit is in schril contrast met de situatie waarin hij verkeert in Nederland, waar zijn illegale bestaan voornamelijk bestaat uit veel werken en voetballen.

Dat de voetballers het land van herkomst nog als thuis zien, uit zich ook in andere factoren. Zo eten de meeste informanten regelmatig Ghanees eten, mits ze een vrouw om zich heen hebben die Ghanees kan koken. Eén informant is zelfs actief lid van de Ghanese partij NPP en heeft hiervoor onlangs een internationale bijeenkomst in de Amsterdamse Bijlmer

²⁴ Interview Danso, 12 april 2010.

bijgewoond. Ten slotte blijkt ook dat voetbal, de hoofdoorzaak en –reden van de migratie, de voetbalmigranten verbindt met het thuisland. Met het WK Voetbal in aantocht komt bij de bevolking het nationale wij-gevoel omhoog. De voetbalmigranten zijn echter geen fan van Nederland maar van Ghana. En is het niet Ghana, dan hopen ze dat een ander Afrikaans land de wereldtitel wint. Pas als de Afrikaanse deelnemers uitgeschakeld zijn, dan zouden ze voor Nederland zijn.

4.2 *Non-place* Bijlmer?

Eenmaal in Nederland aangekomen, blijkt *home* dus nog steeds een onmisbare bron voor identificatie, waardoor de antropoloog Magat dit thuis het centrum noemt (1999:37). Uit het onderzoek van Magat (1993) naar legale Israëlische en Japanse migranten in Canada concludeert de antropoloog dat afhankelijk van de nationale en culturele achtergrond van een groep, bepaalde delen van de identiteit immuun of afgesloten zijn voor verandering – hier de sterke nationale identiteit van de Israëlische migranten – en zij daardoor de migratie en het settelen in het nieuwe land anders ervaren. Ook bij de illegale voetbalmigranten lijkt een deel van een hun identiteit impermeabel. Hier wil ik stellen dat zij niet afhankelijk van hun nationale of culturele achtergrond deze gedeeltelijke ondoordringbare identiteit hebben, maar dat deze ‘immunitet’ ontstaat door hun illegale status waardoor ze niet of minder geïncorporeerd kunnen worden in de nieuwe samenleving. De Israëlische migranten in het onderzoek van Magat (1993) zijn immuun door hun eigen identiteit, wat dus vanuit henzelf plaatsvindt, terwijl de illegale migranten dit van buitenaf, door de samenleving, wordt opgelegd. Hierdoor zijn ze officieel geen onderdeel van de Nederlandse samenleving, maar verblijven ze als ware in quarantaine in Nederland.

Voor veel illegalen is de illegale status een *master status*, dat wil zeggen een dominant sociaal kenmerk dat alle andere persoonlijke kenmerken in de schaduw stelt (Engbersen 1999:239). Dit is een onzichtbare status die migranten middels vele strategieën proberen te verbergen. Deze illegale status heeft invloed op de vorming van sociale relaties (Engbersen 1999:240). Een resultaat hiervan zou kunnen zijn dat de voetbalmigranten veelal met de eigen groep omgaan. Al mijn informanten hadden geen Nederlandse vrienden, veelal spraken ze zelf ook nauwelijks de Nederlandse taal. Omdat ze illegaal in Nederland verblijven, hebben ze geen recht op verschillende sociale voorzieningen maar ook niet het recht op een inburgeringscursus. Hierdoor zou het proces van *home making* in Nederland moeilijker verlopen.

De afzondering, of quarantaine, van de illegale migranten kan ook verklaard worden met de term liminaliteit van de antropoloog Arnold van Gennep. Van Gennep (Turner 1979:446) beschouwt de liminale fase als één van de drie *rites de passage* die te onderscheiden zijn bij de transitie van de ene levensfase naar de andere. In het kader van ‘nieuwkomers’ gebruikt hij liminaliteit om de transitieperiode te duiden waar migranten door heen gaan voordat daadwerkelijk een thuis in het nieuwe land kan worden gecreëerd. In deze periode zijn migranten *betwixt-and-between* (Turner 1979:465) waarbij de liminale ruimte als een *non-place* kan worden gezien waar de migranten tussen twee gestructureerde ordes inzitten (Chavez 1991:260). Deze liminale fase is niet per definitie negatief, sommige migranten ervaren deze *non-place* juist als een plek waar ze iemand anders kunnen zijn en kunnen ontsnappen aan de gevestigde orde. De meeste informanten, vooral die nog niet lang in Nederland zijn, bevinden zich duidelijk in een liminale fase die wordt gekenmerkt door onzekerheid. Toch zeggen sommige migranten, zoals Danso, deze liminale fase wel als prettig te ervaren:

“Here you’re free, you can do what you want and nobody cares. You can smoke marihuana and go to parties. If I go to England [naar familie die daar verblijft] I wouldn’t be so free as here. And in Ghana, no, your family is always watching you.”²⁵

Migranten die legaal in een land verblijven, kunnen ook een liminale fase ervaren door gevoelens van thuisloosheid of omdat ze zich uitgesloten voelen door de ontvangende gemeenschap. Gehele incorporatie in het nieuwe vestigingsland hangt volgens de antropoloog Chavez (1991:259) namelijk tevens af van de bereidheid van de samenleving om de nieuwkomers als leden van de gemeenschap te verbeelden. Helaas zijn de voetbalmigranteng illegaal in Nederland, waardoor ze geen sociaal contract (*cf.* Wimmer 2002) hebben met de natiestaat evenals geen lid zijn van de – verbeelde – gemeenschap. Gehele incorporatie lijkt in navolging van Chavez voor deze illegale voetballers uitgesloten.

Gesteld kan worden dat de illegale voetbalmigranteng *betwixt-and-between* (Turner 1979:465) zijn. Doordat ze geen verblijfsvergunning hebben, mits ze geen valse papieren bezitten, kunnen ze niet wit werken en lopen ze allerlei voorzieningen mis. Het is overigens wel duidelijk merkbaar dat ze wel graag bij de Nederlandse samenleving willen horen. Allen vinden ze de Nederlandse taal belangrijk, en stellen ze dat je pas Nederlander bent als je de

²⁵ Interview Danso, 12 april 2010.

taal daadwerkelijk spreekt. Zo vertelt Selasi in een gesprek dat hij graag de taal wil leren en zegt hij enkele Nederlandse basiszinnen hardop. James stelt dat hij wel vindt dat hij bij de Nederlandse samenleving hoort, aangezien hij hier woont. Op de vraag of hij zich ook Nederlands *voelt*, geeft hij ontkennend antwoord. Hij vertelt dat je hiervoor de taal moet spreken, iets dat hij niet beheerst. Hierop laat ook hij kaartjes zien waarop Nederlandse zinnen met de Engelse vertaling staan genoteerd.

Of Nederland als thuis wordt beschouwd door de illegale voetbalmigranten, is niet iets waar dus een lijnrecht antwoord op kan worden gegeven. Het lijkt er bovendien op dat wanneer het doel van de migratie, een carrière als professionele Europese voetballer, niet gemakkelijk blijkt te gaan, het proces van *home making* wordt gestagneerd of vertraagd. De voetballers die minder dan een jaar in Nederland verblijven lijken namelijk juist in een liminale ruimte te zitten waarbij ze nog de hoop hebben op een voetbalcarrière. Met andere woorden: ze zien de plaats waar ze nu voetballen als iets tijdelijks, als een tussenfase. Daarbij denken ze dat wanneer ze een verblijfsvergunning hebben, wat ze hopen te krijgen door veel geld te verdienen, ze alsnog hogerop kunnen komen in het voetbal. Zo wil Selasi, wat in het vorige hoofdstuk is besproken, graag weg uit Nederland en in Duitsland voetballen. Ook James wil graag bij een andere amateurclub voetballen waar hij beter betaald krijgt dan bij zijn huidige club. In een laatste gesprek vertelde hij me dat hij er aan zit te denken om tijdelijk te stoppen met het spelen van voetbal. Die tijd kan hij namelijk ook gebruiken om te werken, legde hij me uit. Zodoende verdient hij meer geld, waardoor hij uiteindelijk een verblijfsvergunning hoopt te bemachtigen. Uit deze twee korte voorbeelden blijkt dat de informanten, met name die kort in Nederland zijn, nog erg zoekende zijn en zich niet geïncorporeerd voelen zowel in Nederland als de voetbalwereld.

4.3 Religie als kompas

Tijdens de liminale fase kan religie migranten helpen bij de incorporatie in het nieuwe land, zoals de antropologe Miller (2001) ook aangeeft. Hier wil ik claimen dat de Afrikaanse voetbalmigranten collectief bepaalde rituelen uitvoeren die te maken hebben met hun geloof, waardoor ze betekenis kunnen geven aan hun situatie en waar gevoelens van *home* aan onttrekt kunnen worden. Gevoelens van thuisloosheid worden zodoende minder waarbij de liminale fase als prettiger kan worden ervaren.

Het merendeel van de informanten komt uit Ghana en allen kennen zichzelf toe aan het Christendom, waarin ze op meerdere aspecten participeren. Zo zijn ze allen lid van één van de tientallen formele en informele kerken die in de Amsterdamse Bijlmer zijn gevestigd.

Uit onderzoek van Mar Oomen en Jos Palm (1994) blijkt tevens dat zeventig procent van de – weliswaar geregistreerde – Ghanezen in de Bijlmer actief betrokken is bij een religieuze groepering.

Ondanks dat de meeste informanten uit Ghana komen, zijn enkele informanten ook uit andere West-Afrikaanse landen afkomstig. Door deze verschillende culturele achtergronden kunnen bij informanten volgens de antropoloog Magat (1999:121) diverse interpretaties van het concept *home* ontstaan. Antropologen zouden volgens hem de taak hebben om deze verschillen niet te negeren. Ondanks dat thuisgevoelens van persoon tot persoon verschillen en dit tevens gedurende het leven van een persoon kan veranderen, heb ik in mijn veldwerk wel een belangrijke constante factor evenals een gemeenschappelijke deler betreffende *home* ontdekt: religie.

Uit onderzoek van de antropologe Celia McMichael (2002) naar de rol van de Islam in het dagelijkse leven van vrouwelijke Somalische migranten in Melbourne, komt naar voren dat religie als een thuis kan worden gezien dat meegenomen wordt bij de migratie en het settelen in het gastland. De antropologe stelt dat religie mensen verbindt met het land van herkomst door middel van dagelijkse religieuze bezigheden en dat daarnaast religie als een symbolisch thuis kan worden gezien dat mensen altijd met zich meedragen. Volgens McMichael (2002) kan het geloof bovendien stabiliteit bieden en betekenis geven aan de verplaatsing naar een nieuwe, vreemde samenleving:

Islam provides continuity, a shared yet negotiated identity, and it is a ‘home’ built from practices that occupy, use, and make social sense of places and lives. [...] It is an aspect of life and at the same time, a way of forming, reflecting on, and interrelating life-words (2002:186).

De religiewetenschapper Thomas Tweed (2006) stelt net zoals McMichael dat door het praktiseren van het geloof een thuis kan worden gemaakt op verscheidene plaatsen. Hij gaat echter een stap verder dan de antropologe door een theorie over religie te vormen die het religieuze leven van transnationale migranten kan verklaren. Tweed (2006:54) definieert religie als “confluences of organic-cultural flows that intensify joy and confront suffering by drawing on human and suprahuman forces to make homes and cross boundaries”. Deze theorie conceptualiseert hij met de termen *dwelinnng* en *crossing*. Religieuze praktijken staan volgens hem toe dat gelovigen een thuis kunnen maken, *dwelling* genaamd, en grenzen overschreden kunnen worden, oftewel *crossing* (Pasquier 2006:75).

Dwelling en *crossing* zijn ook van toepassing op de Afrikaanse voetbalmigranten die door middel van religie een symbolisch, transnationaal thuis maken waarbij fysieke grenzen worden overschreden. Juist tijdens de migratie en het settelen in het nieuwe land, hebben migranten een referentiekader nodig. Tweed (2006:74) claimt dat mensen, in tegenstelling tot andere levende wezens, oriëntatie nodig hebben waarin genetische codes en neuropsychologische processen alleen niet in kunnen voorzien. Hij vergelijkt religie daarom met een kompas, dat gelovigen helpt zichzelf te situeren in hun lichaam, in een thuis, in het thuisland en in de kosmos. Ten tijde van migratie en *displacement*, biedt het geloof volgens Tweed een oriëntatie in tijd en ruimte.

Religie helpt ook de Afrikaanse voetbalmigranten om een thuis te creëren in een samenleving waar zij niet of minder geaccepteerd worden. In de liminale fase waarin zij zich veelal bevinden, vinden zij steun en houvast in het geloof. De term *dwelling* is duidelijk toepasbaar op de voetbalmigranten omdat zij door dagelijkse religieuze praktijken en symbolen een thuis maken. Zo was ten eerste in alle kamers van de informanten een bijbel aanwezig waarin bijna elke dag werd gelezen. Juist in tijden van wanhoop en onzekerheid werden volgens de informanten deze religieuze teksten geraadpleegd. Ook hadden enkele informanten, heel modern, bepaalde delen van de bijbel gedownload op hun mobiele telefoon. Zodoende konden ze op elke plaats en op elk gewenst moment van de dag inspiratie halen uit 'het woord van God'.

Uit mijn veldwerk blijkt bovendien dat door middel van religie fysieke en symbolische grenzen worden overschreden. De Ghanees Danso geeft een duidelijk voorbeeld van *crossing*. Zo laat hij mij zijn aantekeningenschrift zien waarin delen van de kerkdienst in Ghana staan genoteerd. Dit boekje werd elke zondagavond aangevuld nadat hij telefonisch had gesproken met zijn zus. Het gemis van zijn kerk in Ghana leefde echt bij Danso. Zo liet hij op zondag bij het voetbalveldje een sms lezen van zijn zus waarin stond dat hij veel had gemist die ochtend. Grenzen worden bovendien als ware overschreden door middel van bidden wanneer bijvoorbeeld wordt gebeden voor familieleden in het land van herkomst. De voetbalmigranten, evenals reguliere migranten, ontmoeten bovendien in de (migranten-)kerk mensen met een vergelijkende achtergrond, waarmee ze zichzelf kunnen identificeren en waar ze zich, naar eigen zeggen, thuis voelen.

Uit de voorbeelden hierboven beschreven, heb ik laten zien dat het geloof en de kerk kan helpen bij het behoud van de identificatie met het land van herkomst. Afgescheiden van de dagelijkse structuren uit het land van herkomst missen migranten vaak een vertrouwd netwerk (Miller 2001:33). Juist voor de illegale voetballers, die zonder familie aankomen en

veelal geen sociaal opvangnet hebben in het gastland, biedt de kerk uitkomst. De kerk geeft hen een veilige haven, helpt bij de incorporatie in het gastland²⁶, bied tevens een connectie met het land van herkomst en is een bron van verschillende formele en informele diensten (Miller 2001:4).

Zelf heb ik ook een kerk mogen bezoeken met Danso, die elke zondag, alvorens hij naar het voetbalveld gaat, de geluidinstallaties gereedmaakt en de muziekinstrumenten op het podium zet voor de muzikanten en zangers. Net zoals Danso voetballen alle informanten op zondag; of een wedstrijd bij de amateurclub of op het veldje in de Bijlmer. Hierdoor wordt de zondagdienst vaak gemist. Volgens de informanten is dit het enige wat is veranderd in het belijden van hun geloof in Nederland:

“The only thing that changed is that I don’t go to church on Sunday because I have to work and play the match. [...] In 1997 I started to sweep my church in Ghana... every day! Here I still sweep the church. So it is the same job as in Ghana and God is blessing me for it. Even if I’m a millionaire, I would do that.”²⁷

Het dweilen van de kerk is een concreet voorbeeld dat bepaalde religieuze praktijken meegenomen zijn uit het land van herkomst en gepraktiseerd worden in Nederland. Het geloof biedt James op deze manier een relatie met het land van herkomst evenals continuïteit, zoals McMichael (2002) eerder aangaf. Ik wil er echter voor pleiten dat religie niet uitsluitend als een transnationaal en symbolisch thuis moet worden gezien, maar dat het geloof nog een andere bijzondere rol speelt in het leven van een illegale Afrikaanse voetballer. Uit gesprekken blijkt namelijk dat zij denken voorbestemd te zijn om hun Europese voetbaldroom te bereiken en dat God hen hierin helpt. Zoals James in hoofdstuk 2 aangaf, zijn volgens de informanten Afrikanen “naturally gifted”. God speelt hier een belangrijke rol in waardoor zij extra gestimuleerd worden om ten eerste te migreren maar ook om in deze droom te volharden. Derhalve kan religie als een meer constante factor worden gezien dan de bekende *push* en *pull* factoren die uitsluitend van invloed zijn op de migratie. Religie wil ik daarom de *core* factor noemen die de kern vormt van het volharden in deze droom. Door deze *core* factor blijft de voetbalmigrant zichzelf verbeelden dat hij een carrière als Europees profvoetballer in het verschieft heeft en dat God een hoger plan met hem heeft:

²⁶ Overigens blijkt uit onderzoek van Naomi van der Meer dat West-Afrikaanse migranten die een ‘zwarte’ katholieke migrantenkerk bezoeken beter geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving dan migranten die lid zijn van Nederlandse parochies. Bron: <http://www.ru.nl/theologie/actueel/nieuws/@777116/afrikaan-beter-af/>.

²⁷ Interview James, 26 april 2010.

“I know one day God will make me a professional footballer. Or will give me even a club that pays me so that I don’t have to work all day.”

Ik: Do you believe you can achieve that?

“Yeah, I’m praying to God. God is the answer to everything. [...] My time will come. If not this year, another time will come. Yes.”²⁸

Deze *core* factor is vooral belangrijk bij informanten die korter dan een jaar in Nederland verblijven. Religie lijkt zodoende een betekenisgever waaruit zij hoop kunnen halen wanneer blijkt dat hun voetbaldroom in de praktijk niet zo makkelijk te realiseren is. Bij informanten die al jaren in Nederland zijn, valt deze zogenoemde goddelijke predestinatie weg wanneer wordt ingezien dat ze geen profvoetballer meer kunnen worden. De schuld dat hun droom niet is bereikt, wordt echter gegeven aan externe factoren waar ze geen invloed op hebben zoals het restrictieve vreemdelingenbeleid van Nederland waardoor ze illegaal verblijven of een blessure die ze hebben opgelopen. Daarnaast stellen sommige voetbalmigranten dat de strenge regelgeving van de KNVB, wat Chinua eerder in deze scriptie vergeleek met ‘*the rules of the nation*’, hen niet de kans heeft gegeven om op hoog niveau te voetballen.

Dat James en overige informanten er in blijven geloven dat ze een professionele voetballer kunnen worden in Europa, ondanks dat ze illegaal verblijven en bij een lage amateurclub spelen, geeft aan dat op basis van religie migranten gebeurtenissen in hun leven kunnen ordenen en betekenis geven (*cf.* Engelhard & Goorts 2005). Het lijkt een vorm van cognitieve dissonantie waarbij ze hun doel in het leven, en het doel van migratie, nog niet op willen geven. Dit komt tevens naar voren in het eerste interview met de Ghanees Selasi. Ten tijde van het gesprek is hij acht maanden in Nederland waarvan hij slechts één maand heeft kunnen werken. Hierdoor heeft hij geen financiële middelen. Bovendien is hij geblesseerd aan zijn lies waardoor hij niet kan voetballen op het moment. Kort samengevat heeft hij dus vrij weinig om handen en beperkte middelen om zijn situatie te verbeteren. Toch blijft hij hoop houden door zijn geloof:

“If I’m not going out, I’m always in my room reading the bible. God created heaven and hell, every good thing comes from Him. I have the faith it is going to be better. It’s not going to be like this until the end... never!”²⁹

Zoals Miller (2001) eerder aangaf, is de kerk ook een bron van verschillende informele en formele diensten. Naast de religieuze functie heeft de kerk dus tevens een belangrijke

²⁸ Interview James, 19 mei 2010.

²⁹ Interview Selasi, 22 april 2010.

maatschappelijke rol voor migranten. Uit gesprekken met de voetbalmigranten komt ook duidelijk naar voren dat zij in tijden van *displacement* kunnen vertrouwen op de kerk:

“In any European country you put an African, you can survive. You will find somebody. You know the church helped us. They paid for the first apartment for the first two months. As a Christian brother you need to help your brothers. You need to help each other in Christianity.”³⁰

De kerk en diens leden bieden dus een sociaal opvangnet. De kerk, en daarmee God, is namelijk een plaats van vertrouwen. Relaties met ‘significante anderen’ worden door migranten vaak gemist (*cf.* Hannerz in Hedetoft & Hjort 2002:219). Volgens de voetbalmigranten komt dit veelal doordat iedereen zijn eigen boontjes moet doppen in moeilijke situaties. “Everybody is fighting on their own in the same boxing ring³¹”, verbeeldt Danso het treffend. Het is ieder voor zichzelf in Nederland, legt hij uit, ook als je ziek bent, moet je niet verwachten dat anderen je hulp kunnen bieden. Volgens Danso kun je daarom voor hulp het beste in de kerk terecht. De kerk lijkt dus de leemte op te vullen van de gemiste significante anderen. Ook de antropologe Gerrie ter Haar (1996:69) stelt dat de kerk mensen helpt bij het vinden van werk, onderdak en kinderopvang, ziekenbezoek hier wordt geïnitieerd en dat in sommige kerken mensen tevens de mogelijkheid hebben om taal- en computerlessen te volgen. Ook veel voetballers hebben via de kerk de eerste weken of maanden een kamer kunnen regelen, soms heeft de kerk, zoals bij James, zelfs de eerste maanden huur betaald. Daarnaast bieden de kerkelijke bijeenkomsten een netwerk waarbinnen werk gezocht kan worden. James vertelt bijvoorbeeld dat hij zijn werk bij het hotel via iemand van zijn kerk heeft kunnen regelen.

Gesteld kan worden dat de kerk onderdeel uitmaakt van Simmels ‘geheime samenleving’ (Engbersen 1999). Dit moet niet als een onderwereld worden gezien, maar als een sociale samenleving van illegalen die een directe verbinding heeft met de publieke wereld. In veel rapportages over of acties ten behoeve van illegale migranten figureren immers talloze bovenwereldfiguren: legale landgenoten, werkgevers, dominees, pastoors en meer (Engbersen 1999:13). Zodoende biedt de kerk, behalve dat het als een symbolisch, mobiel huis kan worden gezien, een connectie met de Nederlandse samenleving waardoor hier verschillende informele diensten aan ontrekt kunnen worden met als gevolg dat illegale migranten werk en onderdak kunnen vinden.

³⁰ Interview James, 26 april 2010.

³¹ Informeel gesprek met Danso, 11 april 2010.

Conclusie

Als je naar een Griekse tempel kijkt, valt op dat het dak wordt gedragen door de zuilen. De invloed van de verbeelding op de illegale Afrikaanse voetbalmigranten wat in deze scriptie centraal staat, kan vergeleken worden met een dergelijke Griekse tempel³². De verbeelding van de voetbalmigranten vormt zodoende het dak van de tempel. Het bovenste deel kan echter niet zomaar in de lucht zweven maar moet worden gedragen door de zuilen. Deze zuilen zijn in dit onderzoek de media-invloeden, het concept *home* en religie. Deze drie pilaren dragen als ware de verbeelding. Zonder één van de zuilen staat het dak minder stevig, waardoor ik wil beargumenteren dat wanneer één van deze drie zuilen mist, de verbeelding ook minder sterk zal zijn waardoor dit minder snel tot mobiliteit, of migratie, bij de Afrikaanse voetballers zal leiden. Net zoals de zuilen en het dak van de tempel onderling met elkaar zijn verbonden, heb ik ook een verbintenis tussen verbeelding, de media-invloeden, *home* en religie gevonden. Hierbij kan mobiliteit als de uitkomst van deze verbindingen worden gezien.

De beslissing om te migreren is bij de voetbalmigranten beïnvloed door de media. Deze uitkomst staat in contrast met eerdere studies naar illegale migranten (*cf.* Staring 1999). De verklaring voor dit verschil is te vinden in de immense media-aandacht voor voetbal, met name via het medium televisie. Juist op plaatsen waar andere perspectieven heersen, kunnen deze beelden tot een droombeeld van een mogelijk ander leven leiden. De verbeelding wordt zodoende een *social practice* (Appadurai in Inda & Rosaldo 2008) waarbij de scheidslijn tussen realiteit en verbeelding vervaagt. Juist bij de Afrikaanse voetballers wordt de verbeelding een realiteit omdat zij er naar gaan handelen, oftewel migreren naar Europa. Ook de Afrikaanse profvoetballers die in Europa spelen, hebben bij de verbeelding van de voetballers een belangrijke rol. Deze voetbaliconen oefenen een grote aantrekkingskracht op de Afrikaanse voetballers uit waarbij zij zelf het idee krijgen dat het relatief gemakkelijk is om in Europa te voetballen en carrière te maken. Gesteld kan worden dat deze succesvolle voetballers de aantrekkingsrol van familieleden en vrienden bij vervolg- en kettigmigratie hebben overgenomen. Het beeld van de carrières en levens van profvoetballers in Europa is

³² Deze beeldspraak is geïnspireerd op het boek 'De wereld van Sofie: Roman over de geschiedenis van de filosofie'. Door middel van de Griekse tempel wordt hier de visie van Karl Marx op de basis van de maatschappij uitgelegd.

zodoende een *pull* factor voor de Afrikaanse migranten en de media-invloeden vormen zodoende één van de zuilen van de tempel van de verbeelding.

De tweede zuil, het concept *home*, kan als een *push* factor worden gezien waardoor de Afrikaanse voetballers naar Europa migreren. Juist bij een thuis waar minder mogelijkheden zijn tot opwaartse mobiliteit in de voetbalwereld, wordt het verlangen naar een *elsewhere* groter (cf. Hannerz in Hedetoft & Hjort 2002). Zodoende wil ik de bijzondere rol tussen verbeelding en *home* benadrukken. Hierbij wil ik aangeven dat met name door een gebrekkig *home* de scheiding tussen realiteit en verbeelding troebel wordt, waarbij dit tot mobiliteit kan leiden. Hoewel het *elsewhere* in de verbeelding bij voorbaat er beter uitzag, blijkt de realiteit in Nederland vaak tegen te vallen. Als ware verblijven de illegale voetbalmigranten in quarantaine in de Nederlandse samenleving. De incorporatie hangt volgens Chavez (1991) vaak af van de bereidwilligheid van de samenleving om nieuwkomers als leden van de gemeenschap te verbeelden. De illegale status vormt echter een dominant sociaal kenmerk, de *master* status, waardoor gehele incorporatie voor illegale voetbalmigranten lijkt uitgesloten. Dit is tevens terug te zien in hun voetbalcarrière, waar ze weinig tot geen verticale mobiliteit ervaren.

Ondanks dat de voetballers zowel verticaal als horizontaal minder mobiel zijn, waardoor ze als *vagabonds* (Bauman 1998) zijn te classificeren, hebben met name de voetballers die korter dan een jaar in Nederland verblijven, hoop op een betere voetbaltoekomst. Deze hoop houdt hen staande in een samenleving waar zij een marginale positie bekleden. Deze droom wordt gestimuleerd door het geloof, wat ik de *core* factor noem die, in tegenstelling tot de *push* en *pull* factoren die subjecten aantrekken en wegduwen naar een migratiebestemming, zowel van invloed is op subjecten voor en na de migratie. Religie kan zodoende als een symbolisch en mobiel huis worden gezien, waardoor zij betekenis kunnen geven aan de liminale fase waarin zij veelal verkeren. Bovendien biedt het praktiseren van hun geloof een connectie met het thuisland. De *core* factor speelt met name een belangrijke rol voor de verbeelde voetballer en kan als reden bestempeld worden waarom voetbalmigranten die minder dan een jaar in Nederland verblijven, niet hun droom willen loslaten. De voetballers geloven namelijk dat zij voorbestemd zijn om profvoetballer te worden waarbij hun geloof een handvat biedt om te volharden in deze droom. Bij de voetbalmigranten die al lang in Nederland verblijven, is de hoop veelal weggevaagd. De oorzaak van hun niet bereikte droom geven ze echter aan externe factoren waar zijzelf geen invloed op hebben gehad.

De migratie van de Afrikaanse voetballers naar Europa volgt de richting van het wereldsysteem van Wallerstein (1974). Hierbij verkeert Europa in het centrum en is Afrika als periferie te bestempelen. Desondanks is er in de symbolische geografie van de voetbalwereld wel een nuancering zichtbaar door de steeds grotere rol die Afrika speelt evenals landen zoals Brazilië en Argentinië die dichterbij het centrum van de voetbalwereld liggen. Belangrijk is echter dat voor de voetbalmigranten Europa nog steeds het centrum van de voetbalwereld vormt, waar zij meer mogelijkheden zien, waar de sport beter zou zijn georganiseerd en waar meer geld zou kunnen worden verdiend met de sport.

Bij de keuze van de Afrikaanse voetballers om te migreren naar Europa, heb ik afgevraagd of dit vooral een vorm van *agency* is of dat zij hiertoe worden gedwongen door opgelegde macrostructuren. Naar voren is gekomen dat er een dialectische, of wederzijdse, verhouding bestaat tussen *agency* en *structure* (Giddens 1993). Enerzijds worden de Afrikaanse voetballers gedwongen om het land te verlaten voor hun voetbaltalent wegens ontbrekende mogelijkheden ter plaatse, anderzijds benadrukken de migranten dat zij ook zelf expliciet voor hun voetbalcarrière hebben gekozen. De dialectische verhouding ontstaat doordat zij door de media het idee krijgen dat er meer mogelijkheden zijn in Europa waardoor ze kiezen om te migreren, maar anderzijds dat deze gebrekkige mogelijkheden de migranten er toe dwingen om te migreren waardoor ze geen andere draaglijke keuze lijken te hebben. Door de beeldvorming van het superieure voetbal in Europa, komt daardoor automatisch het voetbal in het land van herkomst in een minder bevoorrechte positie te staan.

Doordat de voetbalmigranten stellen geen andere draaglijke keuze te hebben dan zich voor hun voetbalcarrière te verplaatsen naar Europa, zijn de voetballers in het discours van Bauman (1998) als *vagabonds* te classificeren. Ook na de vestiging in Nederland blijken de voetballers door hun illegale status beperkte mogelijkheden te hebben voor horizontale en verticale mobiliteit. Desondanks komt in mijn onderzoek naar voren dat *vagabonds* een dynamisch begrip is, wat, heel contrasterend, juist wordt mogelijk gemaakt door de – hetzij beperkte – handelingsvrijheid van de illegale voetballers. In de informele samenleving vinden zij namelijk mogelijkheden tot opwaartse mobiliteit. Dit geeft aan dat *vagabonds* ook mogelijkheden hebben en dat zij niet dermate vastzitten als aanvankelijk door Bauman (1998) wordt aangenomen.

Wel blijkt dat de illegale voetballers niet mobiel zijn in de voetbalwereld. Ze voetballen allen bij relatief lage amateurclubs, waarbij de kansen om bij een hogere club te spelen zeer gering zijn. Ook ervaren ze geen horizontale mobiliteit in het voetbal. Sommige hopen het nog te kunnen maken in een ander Europees land, maar hoe ze daar moeten komen

zonder verblijfsvergunning is de vraag. Deze gestratificeerde mogelijkheden tot mobiliteit geeft nogmaals aan dat de illegale voetbalmigranten ook in de mondiale voetbalwereld als *vagabonds* te classificeren zijn.

Het doel van deze scriptie was inzicht te bieden in de rol van verbeelding bij illegale Afrikaanse voetbalmigranten woonachtig in Amsterdam Zuidoost. Dit is een zeer specifieke onderzoeksgroep en heeft tot nu toe weinig aandacht gehad binnen de discipline antropologie. Daarom wil ik ook collega-antropologen aanbevelen om deze onderzoeksgroep niet links te laten liggen. Zo zou een transnationaal onderzoek op zijn plaats zijn dat afspeelt in het land van herkomst evenals de migratiebestemming waardoor de processen die ik hierboven heb beschreven ook onafhankelijk ter plaatse en voor de migratie onderzocht kunnen worden. Daarnaast zou het interessant zijn of door het WK Voetbal in Zuid-Afrika de verbeelding van de Afrikaanse voetballers is veranderd doordat de media dankzij dit toernooi met name op Afrika waren gericht. Tenslotte zou de bijzondere rol tussen de media en de Afrikaanse voetballers meer onder de loep moeten worden genomen door een kwalitatief of kwantitatief onderzoek dat plaatsvindt voor de migratie, in het land van herkomst.

Bibliografie

Appadurai, Arjun

2008[2002] Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy. In: *The anthropology of globalization*. J.X. Inda & R. Rosalde, eds. Pp. 47-65. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.

Bauman, Zygmunt.

1998 *Globalization; The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.

Boeije, Hennie

2008[2005] *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Amsterdam: Boom.

Chavez, Leo R.

1991 Outside the Imagined Community: Undocumented Settlers and Experiences of Incorporation. *American Ethnologist* 18(2):257-278.

Darby, Paul

2001 The New Scramble for Africa: African Football Labour Migration to Europe. In: *Europe, Sport, World: Shaping Global Societies*. J.A. Mangan, eds. London: Frank Cass.

Engbersen, Godfried

1999 De illegale vreemdeling. In: *De ongekende stad I: Illegale vreemdelingen in Rotterdam*. J. Burgers & G. Engbersen, eds. Pp. 11-29. Amsterdam: Boom

Engbersen, Godfried

1999 Panopticum Europa In: *De ongekende stad I: Illegale vreemdelingen in Rotterdam*. J. Burgers & G. Engbersen, eds. Pp 219-241. Amsterdam: Boom.

Engelhard, David, en Inge Goorts

2005 *God zal voor mij zorgen. Religieuze coping van vluchtelingen met gezondheidsproblemen*. Utrecht: Stichting Pharos.

Esperitu, Yen, le

2003 *Home Bound: Filipino American lives across cultures, communities, and countries*. Berkeley en Los Angeles: University of California Press.

Eriksen, Thomas Hylland

2007 *Globalization: The Key Concepts*. Oxford en New York: Berg

Fassin, Didier

2008[2002] Compassion and Repression: The Moral Economy of Immigration Policies in France. In: *The anthropology of globalization*. J.X. Xavier & R. Rosaldo, eds. Pp. 212-236. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing.

Ghorashi, Halleh

2003 Iraanse vrouwen, transnationaal of nationaal? Een (de)territoriale benadering van 'thuis' in Nederland en de Verenigde Staten. *Migrantenstudies* 3:140-155.

Giddens, Anthony

1993[1976] *New Rules of Sociological Method*. Stanford: Stanford University Press

Gomberg-Muñoz, Ruth

2010 Willing to Work: Agency and Vulnerability in an Undocumented Immigrant Network. *American Anthropologist* 112(2):295-307.

Haar, Gerrie, ter

1996 Ghanese christenen in de Bijlmer: hun kerken en hun missie. In: *Wereld en Zending* 1996/2: pp. 67-74.

Hannerz, Ulf

2002 Where We Are and Who We Want to Be. In: *The Postnational Self*. U. Hedetoft & M. Hjort, eds. Pp: 217-232. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Hardt, Michael, en Antonio Negri

2001 *Empire*. Cambridge: Harvard University Press.

Hart, Harm, 't, met Hennie Boeije en Joop Hox

2005 *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom onderwijs.

Hedetoft, Ulf, en Mette Hjørft

2002 Introduction. In: *The Postnational Self*. U. Hedetoft & M. Hjørft, eds. Pp: vii-xxxii. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Lanfranchi, Pierre, en Matthew Taylor

2001 *Moving with the ball, the migration of professional footballers*. New York, Oxford: Berg.

Liempt, Ilse, van

2007 Mensensmokkel naar Nederland: aannames, percepties en effecten. *Migrantenstudies* 1:36-50.

Löfgren, Orvar

2002 The Nationalization of Anxiety: A History of Border Crossings. In: *The Postnational Self*. U. Hedetoft & M. Hjørft, eds. Pp: 250-274. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Magat, Ilan N.

1999 Israeli and Japanese Immigrants to Canada: Home, Belonging, and Territorialization of Identity. In: *Ethos* 27(2):119-144.

Mahler, Sarah, J.

1995 *American Dreaming: Immigrant Life on the Margins*. Princeton: Princeton University Press.

Malkki, Liisa H.

1992 National Geographic: The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees. In: *Cultural Anthropology* 7(1):24-44.

McMichael, Celia

2002 'Everywhere is Allah's Place': Islam and the Everyday Life of Somali Women in Melbourne, Australia. *Journal of Refugee Studies* 15 (2):171-188.

Miller, Donald E. et al.

2001. *Immigrant religion in the city of Angels*. Los Angeles: Centre for religion and Civic Culture. University of Southern California.

Oomen, Mar, en Jos Palm

1994 *Geloven in de Bijlmer, over de rol van religieuze groeperingen*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Pasquier, Michael

2006 *Review of: Crossing and Dwelling: A Theory of Religion*. *Geographies of Religions and Belief Systems* 1(1):74-77.

Poli, Raffaele

2006a Migrations and Trade of African football players; historic, geographic and cultural aspects. In: *Afrika-Spectrum* 41(3):393-414.

2006b Africans' status in the European football players' labour market. In: *Soccer & Society* 7(2-3):278-291.

Rapport, Nigel, en Andrew Dawson

1998 *Migrants of Identity. Perceptions of Home in a World of Movement*. Oxford & New York: Berg.

Staring, Richard

2001 *Reizen onder Regie: Het migratieproces van illegale Turken in Nederland*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Taylor, Matthew

2006 Global Players? Football, Migration and Globalization, c. 1930-2000. In: *Historical Social Research* 31(1):7-30.

Turner, Victor

1979 Frame, Flow and Reflection: Ritual and Drama as Public Liminality. In: *Japanese Journal of Religious Studies* 6(4):465-499.

Tweed, Thomas A.

2006 *Crossing and Dwelling: A Theory of Religion*. Cambridge, Massachusetts, and London: Harvard University Press.

Wallerstein, Immanuel

1974 Dependence in an Interdependent World: The Limited Possibilities of Transformation within the Capitalist World Economy. In: *African Studies Review* 17(1):1-26.

Wimmer, Andreas

2002 *Nationalist Exclusion and Ethnic Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.

Overige bronnen:

Dohmen, Joep

2010 Toegang tot Europa voor voetballer of terrorist.

<http://archieff.nrc.nl/?modus=l&text=illegale+voetballers&hit=3&set=7> (6 februari 2010).

Groot, Dick, de

2009 Opgelicht en nu illegaal in Frankrijk, zonder club. NRC Handelsblad, 12 maart,

Radboud Universiteit Nijmegen

2010 Afrikaan beter af in migrantenkerk.

<http://www.ru.nl/theologie/actueel/nieuws/@777116/afrikaan-beter-af/> (5 juli 2010).

Zembla

2004 De illegalenindustrie. <http://redir.vara.nl/tv/zembla/welcome2.html?20040129/nieuws> (20 november 2009).

Bijlage

Kenmerken informanten ten tijde van de interviews

<i>Naam³³</i>	<i>Nationaliteit</i>	<i>Leeftijd</i>	<i>Illegale verblijfsduur</i>	<i>Status in mei 2010</i>
Danso	Ghanees	27	5 jaar	illegaal
James	Ghanees	26	< 1 jaar	illegaal
Selasi	Ghanees	22	< 1 jaar	illegaal
John	Portugees	41	0 jaar	legaal
Chinua	Ghanees	38	onbekend	onbekend
Akwasi	Ghanees	25	onbekend	onbekend
Ayo	Nederlands	35	12 jaar	legaal
Ryan	Nederlands	26	0 jaar	legaal

³³ Wegens privacy van de participanten zijn de namen gefingeerd.